

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historia Tartaro-Sinica nova

Rougemont, François de

Lovanii, 1673

Historia Tartaro-Sinica, Pars Prima.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11829

Quis dicitur h. Sociis in exilio
Quintus dicitur h. Sociis in exilio
for Romanus missus est.

EX D. DOMINICI FAMILIA

quintus

HISTORIA
TARTARO-SINICA

PARS PRIMA

EX D. FRANCISCI FAMILIA

III

Ant. Antonius de S. Antonio
Ant. Antonius de S. Antonio

HISTO

HISTORIA TARTARO-SINICA.

QUoniam ea quæ à nobis hîc referentur, in tempora Xun-chi Imperatoris pleraque inciderunt; hic autem primus fuit è gente Tartaricâ, qui suis pariter ac Sinensibus latissimè imperavit; pars utique non parva futurus narrationis nostræ; non alienum putavi ab instituto meo, narrationem hanc ab origine stirpis Regiæ, ex qua ipse oriundus fuit, ordiri.

2. Tartarorum igitur, qui à Sinis Orientales vocantur, Regnum minimè quidem vetustum, quatuor in universum Reges numeravit. Quorum primo per insignem perfidiam ab Sinis interfecto, tres reliqui deinde cruenta cum eisdem bella gesserunt. Et secundus quidem ac tertius vix ultra primos Imperii fines progressi sunt, ac vario semper Marte, quasi in ipsis Sinarum portis, luctati. Semel tamen tertii Regis auspiciis, & potissimè

*Tartari
Orientales bello
Sinis aggressi.*

*deinde ad
expellen-
dos Latro-
nes ab iis-
dem invi-
tati,*

tissimùm Sinæ proditoris operâ consilio-
que usi Tartari, factâ excursionem, ad ipsa
Regiæ Pekinensis mœnia pervênere: sed
mox inde vastatis latè regionibus, ac
spoliis onusti ad pristinas sedes reversi
sunt. At verò quartus & postremus Tar-
tariæ solius Rex, cui à colenda virtute
Zum-té cognomentum fuit, tametsi pa-
tris avi-que sui vestigiis insistens bellum
cum Sinis strenuè prosequeretur; eâ ta-
men moderatione fuit ac prudentiâ, ea
morum comitate & erga victos ac bello
captos clementiâ; ut jam non suis modò,
sed & hostibus admirationi esset, certè
cum per illud tempus Sinæ Latrones
exitiale bellum patriæ suæ moverent, &
jam captâ direptâ-que aulâ fœdè crudeli-
ter-que vexarent Imperium; non dubita-
vit is, qui exercitibus Sinicis, Tartaro
tunc oppositis, summo cum imperio præ-
erat, missis ad Regem Legatis non modò
pacem offerre perhonorificis conditioni-
bus, sed eum ad armorum quoque socie-
tatem contra Latrones ineundam cohor-
tari, adeoque & rogare. Quâ occasione
tamquam divinitùs oblatâ cum Rex
Tartarus incredibiliter lætaretur, & ne-
cessaria ad expeditionem summâ cum ce-
leritate comparasset; florenti cum exer-
citu

TARTARO-SINICA. 3

citu contra Latrones jam properantem, *amisso*
 nec sine tacita spe totius Imperii sibi *quamvis*
 vendicandi, in ipso Provinciæ Pekinen- *Rege*
 sis ingressu repentina mors interceptit:
 illustre documentum felicitatis humane,
 quàm brevis illa sit, & quàm fallaces in-
 certasque spes trahat.

3. Erant Regi præter tres filios (quo-
 rum ætas adhuc immatura gerendis erat
 rebus) fratres omnino novem, omnes
 florentes ætatibus, & bellica virtute cla-
 ri. Hos ergò cùm & essent inter se mirè
 concordēs, & in quantas spes vocarentur
 haud ignorarent, nequaquam potuit fra-
 ternum funus ab expeditione suscepta
 retardare. Itur in Latrones. At hi, au- *fortunam*
 dito adventare Tartaros, jam fugæ se *suam pro-*
 dederant. Sequuntur fugientes summa *sequuntur*
 cum velocitate Tartari, & extremos as-
 secuti, cæsis eorum multis millibus, di-
 tissimis quoque spoliis potiuntur. Cùm
 verò cognovissent, quod prior Latro-
 num acies Croceum fluvium longè rapi-
 dissimum incolumis trajecisset; ipsi quo-
 que tamquam munere suo jam perfuncti,
 & bello quadamtenùs confecto, ovantes
 redeunt, atque ad Aulam Pekinensem *et occu-*
 rectà contendunt. In hanc à Sinis ad- *pat à Re-*
 missi, velut amici jam sociique, dum alias *giâ*

*Imperium
sibi vin-
dicant;*

ex aliis ibidem moras nectunt, insigni diffimulatione, clam interea novas copias ex ultimis Tartariæ finibus undequaque accersunt: quibus aucti cum jam octoginta ferè bellatorum millia Pekini sub signis essent, tandem posita diffimulatione declarant Sinis Optimatibus Imperium suum esse: hoc uno, & non alio, laborum præmio se contentos fore; hoc uno pignore sempiternam pacem sperari posse. Ingemuit hinc Aula; miserique Sinæ (ferò scilicet sapientes) intellexerunt, se, ut rapinas suorum effugerent, in barbarorum servitutem incurrisse. Nemo tamen etiam hinc ausus est hiscere, maximè cum Sinici exercitus, longissimè ab aula remoti, essent conficiendo Latronum bello etiamnum occupati.

*& mortui
Regis se-
cundo ge-
nitum,*

4. Quid ergò Tartari? Nihil, Sinas morati, agunt rem suam. Filium demortui Regis, eum qui secundo loco genitus fuerat, solenni ritu, sed proprio gentis suæ, id est barbarico, Tartariæ Regem declarant, ac simul Sinarum Imperatorem: adeoque in throno confidenti primum ipsi solitos honores adorabundi deferunt, mox & ab Aula tota deferri jubent. Atque hoc novæ Tartarorum in China Monarchiæ principium fuit. Cau-
sa

TARTARO-SINICA. 5

sa porrò, ob quam majorem natu filium majori posthabuerint, non alia fuit quàm voluntas patris. Sic ille moriens fratribus suis nec non Optimatibus Regni præscripserat; permotus ad hoc auguriis (ut aliqui opinantur) eximiæ cujusdam felicitatis, quæ parvulo promittebatur: vel certè, ut est aliorum & veri multò similior opinio, minori posthabuit majorem, quòd hic ei natus esset ex muliere Sinica, cùm alterum ex Tartara genuisset. Ut ut fuerit, dignum prorsus admiratione censeo, nihil hic seditionis extitisse, nihil turbarum, vel à fratre majore natu, vel inter ipsos patruos pueri Regis: sed contrâ plus valuisset apud barbaros fidem atque concordiam, quàm dominandi, & tam latè dominandi cupiditatem. Sed nimirum ex quo orientalis hæc Tartaria Regni jus ac dignitatem sibi vindicare cœpit, mos ille viguisse dicitur, & hoc tempore vim quoque legis, quam violari sit nefas, obtinere; ut is videlicet regnum adeat, quem successorem sibi Rex moriens designarit; nulla vel filiorum, vel inter hos ætatis, aut alterius cujuscunque juris ac facultatis habita ratione: sic prorsus, ut qui deinde vel minimùm advesetur, quamvis & ipse

primogenito præterito,

ex ultimâ voluntate patris Imperatorem constituunt.

se Regii sit sanguinis, certissimum discrimen adeat, ne ut perduellis ac reus læsæ Majestatis illico plectatur. Juvat inusitatæ severitatis exemplum, quasi per transfennam, spectandum hic dare, quo rei quam narramus veritas confirmabitur.

ejus patruales duos, quod aliquid juris sibi arrogassent.

5. Non multis post annis, quàm hic, de quo agimus, puer, ad Imperium evehctus fuit, duobus Regiis adolescentibus nonnulla verba fortè exciderant, quibus significabant plus sibi juris in coronam esse, quàm ei fuerat qui illa tunc potiretur. Fratres erant primorum Regulorum, & inter novem illos, quos supra memoravi, fratres natu maximo progeniti: qui cum olim Regnum à Patre sibi delatum ultrò recusasset; ad minorem natu, Zumbé dictum, ejus qui tunc imperabat patrem, delatum fuerat: atque adeò quamvis imprudenter, non tamen prorsus aliena locuti fuisse, censerì poterant. Verumtamen ubi rem hanc pater inaudiit, jam grandis natu Princeps, gravissimè commotus, ambos filios adesse jubet, & in ipso vestigio coram se vinciri: neque hanc pœnâ contentus, mori jubet utrumque, & severitate plusquam Manliana: imò non humana, mori excruciatos, & quidem

TARTARO-SINICA. 7

dem in ipso publici supplicii theatro. Aliter tamen alii, & verò quidem similius rem narrant: germanis inter se colloquentibus sororem fortè adstitisse, quæ vel puellari quadam levitate garrendi- que libidine, vel deteriori pravæ mentis impulsu, auditos sermones retulerit patri suo, penes quem tunc vicaria rerum potestas erat. Hujus ergò jussu mox captos vinctosque esse juvenes, & re ad judicium delata, cùm pater ipse judices inter assisteret, tanquam reos perduellionis, capitis damnatos. Cæterùm quocunque tandem modo res gesta fuerit, hoc quidem certum est, miserimum senem haud multò post, mœrore desiderioque filiorum, contrabuisse; plus in se patris esse, quàm judicis, re ipsa expertum. Sed nos ad novum Imperatorem nostrum revertamur.

ipso patre eorum judicante,

capite ple-ctunt,

6. Agebat is, quo tempore coronatus fuit octavum circiter ætatis annum: more autem Sinarum jam ante Christi tempora usitato, tam ipse Princeps, quàm primus Imperii ejusdem annus proprio nomine insignitus fuit: Et anno quidem *Xun-chi* cognomentum indiderunt, non sine spe placidæ facilisque gubernationis, quæ binis istis vocibus designatur: *no 15.*

Hujus Imperatoris Xunchi dicti anno 15.

usus autem deindè fecit, ut & ipse Imperator hoc anni sui nomine, & ferè non alio, vulgò compellaretur. Ipsa porrò familia & nova Tartarorum in Sinis Monarchia Tai-çim, id est, magnæ puritatis atque innocentix speciosum utique titulum, sibi sumpsit, oblata Sinis tanta scilicet spe, desiderium superioris familiæ Tai-min si posset, & magnam claritatem eo nomine significatam penitus extinctura.

Christi
an. 1659

7. Anni quindecim jam effluxerant à condita Monarchia Tartaro-Sinicâ: Et ibant sanè res pro votis Tartarorum per quam prosperè. Quippe anno Christi supra millesimum & sexcentefimum quinquagesimo nono (à quo & nos annuas istas ordiemur) Provincias omninò tredecim victores occupaverant, duabus, quæ reliquæ erant, cum infestis armis imminentes. Quando derepentè gravis ab mari hostis, vetus ille quidem, sed novis jam animis, novoque belli apparatu, non opinantes aggreditur; cujus tanta fuit potentia, opesque tantæ, fortunâ etiam primis obsecundante conatibus, ut nihil propius factum fuerit, quàm ut fugatis deletisque Tartaris, Sinenses denudò libertatem cum Imperio recuperarent.

TARTARO-SINICA. 9

rent. Seriem totius rei, quæ utique non injucunda cognitu erit, paulò altiùs repetere nos juvat.

8. Nondum conciderat res Sinica, & familia Tai-mim adhuc rerum potiebatur; quando ex Provinciæ Fokien urbe maritima, Chin-cheu dicta, venit in urbem Macaënses Sina adolescens, humili paupereque loco natus, Chinchilungo nomen erat. Urgebat miserum inopia, sic prorsus, ut ob hanc patrium solùm mutare, & victum Lusitanos inter queritare, servire denique servitutem nostris hominibus non recusarit: more inter Sinas quidem usitatissimo, ut famis inopiæque molestias, sua, nec rarò etiam familiæ totius libertate redimere non dubitent. Macai porrò jam degens, cùm sermonibus & consuetudine nostrorum hominum multa de mysteriis Christianæ religionis cognovisset, & ipse Baptismum brevi suscepit: felix servitute sua, per quam libertatem filiorum DEI consequeretur: sed quantò felicior futurus, si de hac tuenda conservandaque sollicitus, cælorum regna potiùs, quàm maris, ne dicam Chinæ totius Imperium affectasset! Nomen ei Nicolaus fuit; patrinus verò homo Lusitanus, vir inprimis

*Chinchilungus
Sina*

*Macai
baptizatus
&
Nicolaus
dictus*

honestus ac opulentus, qui benignè juvenem complexus, singulari studio quoad vixit, ac paterna propè cura fovit ac tutatus est: moriens verò, cùm liberis careret ipse, partem illi non contemnendam facultatum suarum, non secùs ac si genitus ab se foret, ultrò legavit.

*institorem
exorsus
agere.*

9. Acris vividique ingenii Nicolaus erat, & prudens ad hæc & callidus, & maximarum quoque rerum capax; industria verò ad quasvis res suscipiendas ac perficiendas plusquam Sinica. Nummis igitur jam instructus, tametsi non essent maximi; nihil tamen humile vel modicum agitans animo, qui Lusitanis mercatoribus adhuc servierat, nunc ipse per se mercimonia exercere constituit. Ergò comparare navigium, adornare hoc rebus omnibus necessariis, & alto se opesque suas committere. Favit institori suo, quamvis infidum naufragumque, mare Sinicum. Repetitis enim feliciter aliis atque aliis navigationibus, ingentes opes brevi tempore congeffit: cùmque naviculariis uteretur Macaënsibus (qui omnes quidem Sinæ sunt; verum tamen convictus & consuetudo gentis Lusitanæ nescio quid animosi Martiique spiritus eis afflavit) latrunculos identidem de via cap-

*& opibus
auctior
piratas
persequi.*

10. Rebus itaque procedentibus in hunc modum, multa de Nicolai classibus ac potentia per Sinarum Provincias fama vulgaverat, falsa veris, uti fieri solet, permiscens. Jamque adeo est in Aulam, atque ad aures Imperatoris, viri nomen ac odiosa fama pervenerat. Etenim sive opera invidorum, sive quod ipse revera causam præbuisset, multorum magnorumque criminum in Aulâ actus est reus.

*ab invidis
frustra
accusatus
Impera-
tori Si-
nensi,*

Multa videlicet ab eo permitti, patrari multa contra leges & instituta Imperii; moliri hominem *res novas*: Præfectis urbium ac Provinciarum morem non gerere; denique Ducem latronum esse & insignem planè piratam, exitiosum procul dubio futurum Imperio, nisi quamprimùm opprimeretur. Commovit Imperatoris animum sanè vehementer atrox fama, totque contra unum virum criminationes. Sed enim jam res eò processerat, ut sive falsa essent quæ jactabantur, sive vera; nihil satiùs prudentissimo Principi videretur quàm dissimulare, & condonare peccata quæ castigare non poterat: alioquin implicitum se iri novo bello, & eo quidem maritimo, quod utique altero illo, quo à terra jam per Tartaros urgebatur, non minùs esset difficile

ficile

TARTARO-SINICA. 13

ficile ac periculosum. Expediuntur itaque sine mora Regiæ litteræ : criminibus, quorum infimulatus fuerat, absolvitur Nicolaus: insuper uti benè meritus de Imperio collaudatur, & ornatur Archithalassi nomine & dignitate. At ille solutus omni jam metu, quin & auctoritate Regia subnixus, agere enimverò rem suam cœpit, & maris totius Imperium palàm scilicet sibi vindicare; nullum, cujuscumque tandem nationis foret, navigare passus impunitè, qui non instructus iret litteris suis; quas quidem litteras suo ipse, non autem Imperatoris nomine ac sigillo munitabat. Mittebat ille quidem pecunias magnas in Aulam quotannis, Regii vectigalis nomine: sed augebantur interim quotidie privatæ hominis opes incrementis longè majoribus.

Auri certè argentiq̄ue vim magnam, ut furto minùs esset obnoxia, conflare jubebat identidem in massas multi ponderis, quarum singulas bini homines quamvis robusti moliri vix possent: deindè sigillo suo probè munitas, locis subterraneis, maximèq̄ue occultis recondendebat. Divitiis autem sic crescentibus, crescebat item militum naviumq̄ue numerus assidue, sic prorsus, ut narretur unus ipse ter mille

*ab eodem
Architha-
lassus de-
claratur:*

*maxima-
que auri
vi conflatâ,*

mille

*Et classe
compara-
ta,*

mille navigiorum dominus tandem ex-
titisse. Ut autem securiùs ac sine arbitris
navigia posset, ea præsertim, quæ ditis-
simis onusta mercibus ex aliis terris ap-
pulsæ fuerant; sua item, quæ majoris es-
sent momenti, tutiùs onerare; strui ius-
serat ex normâ Europæâ domicilium
per amplum, seu arcem veriùs; quæ sita
cum esset in extima maris ora, seu po-
tiùs intra ipsum mare, naves illas quas
modò dixi murus arcis excipiens, dome-
stico, ut ita loquar, portu omnes conti-
nebat.

*ut talis à
Præfectis
colitur:*

II. Inter hæc, tametsi Provinciæ
Prorex aliique Præfectorum eum velut
Archithalassum perhonorificè tracta-
rent, & coràm quoque non rarò specio-
sis verbis expenderent merita ipsius, qui
latrones omnes ac piratas maris Sinici
tam brevi tempore extinxisset, quæ qui-
dem laus tribui Nicolao non immeritò
poterat; quia tamen non ignorabat Ar-
chipiratam se haberi à multis, qui Archi-
thalassus ab omnibus diceretur; minimè
dissimulanter sese contra insidias popu-
larium ubique tuebatur: quas si prodi-
quandoque contigisset, eas utique cum
insigni malo infidiatorum ab se propul-
sabat. Exempli sit instar quod nunc re-
feram.

feram. Conjuraverant in Nicolaum viri *paratas*
nobiles octodecim dies autem cædi per- *sibi insi-*
ficiendæ destinatus ipsæ erant Kalendæ *dias*
Sinicæ ; quòd existimarent harum so-
lennitate ac sanctitate, facinoris suspi-
cionem removeri longiùs posse. Dies il-
luxerat : adsunt conjurati ; felix scilicet
anni auspicium Archithalasso precaturi :
salutatorios libellos suos (qui mos Sina-
rum est) janitoribus tradunt singuli,
ad Nicolaum deferendos. At hic initæ
conjurati jam conscius, per huma-
nis verbis confidère paulisper omnes in
atrio anteriori jubet: mox binos nomina-
tim ut ad se ingrediantur, invitari: qui
ubi in conspectu Principis constitère,
conversus ille ad unum adstantium sibi
ministorum ; Vade, inquit, ocreas isto-
rum hominum explora, cultrum istic re-
conditum invenies. Ita prorsus fuit: sic *prudenter*
enim convenerat inter conjuratos. Tum *ulciscitur*
ille: ducite ambos, inquit, in interius
conclave. At miseri, mox ut in funestum
locum sunt ingressi, à paratis isthic satel-
litibus obtruncantur. Exin alios duos in-
tromitti jubet, & excuffis similiter ocreis
proditos illicò trucidari. Denique semi-
horæ spatio octodecim insidiatores illi,
ad unum omnes interfecti, suis ipsi insi-
diis perierunt.

*sequetur tunc
adhibita
corpori
custodia.*

*tunc insigni
munificentia.*

12. Et tamen inter insidias hujusmodi, atque adeò quotidianos insidiarum metus, si quando Præfecti Provinciarum aliique viri Principes ad ludos & convivia Nicolaum invitabant; ipse fidenter sanè, nec rarò ibat: sed utique prætoriâ cohorte suâ, de qua supra mentionem feci, affiduè stipatus. Incedebat atra cohors illa, quinquaginta Cafres, non minùs aspectu suo, quàm nudo omnes acinace formidabiles, & in Aulam convivio destinatam introgressi ad latus domini sui, quoad finis epulis imponeretur, immoti consistebant. Itaque sola custodum corporis præsentia conatus omnes atque insidias, si quas fortè paraverant, omninò suppresserat. Certo prætereà armorum genere, atque ad insidias avertendas imprimis apto, dexterrimè Nicolaus utebatur; muneribus scilicet, quæ, ut erat ipse opulentissimus, & multa & magna passim largiebatur: fama est, non rarò majoribus Præfectis inter alia ditissima donalances plenos unionibus, & quidem in acervum congestis, in munus obtulisse. Itaque hâc dimicandi ratione non modò sinistras de se suspiciones dispellebat, ac eludebat insidias; sed insidiatores ipsos atque hostes obnoxios sibi tandem reddebat atque benevolos.

13. Verumtamen, qui se tueatur ac munitur his artibus, qui hoc fastu potentiâque altiùs efferat sese in dies; an parùm credibile cuiquam videatur, coronas & imperia meditari? Ego quidem, tametsi de animo viri nihil dum certi vel explorati habeam, inficiari tamen non possum causam præbuisse non levem gravissimæ quorundam suspicioni Imperii ab se clàm affectati. Et verò quo tempore tanta capiebant incrementa res ipsius, Sinicæ res in dies magis ac magis collabebantur. Itaque cùm certis nuntiis cognovisset Regiam Pekinensem à maximis rebellium ac latronum copiis circumfideri; classem expedivit ipse ab armis ac militibus instructam, quam secundis Austris Septentrionem jussit petere; opemne reverà laturus rebus Imperii afflictis; an captans occasionem hanc vires suas ostentandi, incertum est: opem certè nullam classis tulit. Vix enim ad oram Provinciæ Xantum perventum erat, quando nuntiatur captam esse direptamque Regiam, Imperatorem Zunchim suis ipsum manibus periisse; actum videri de Taiminga familia. Adversè ergò Aquilonis instar classem stetit hæc fama, ventoque ocyùs partim in Australes revexit pro-

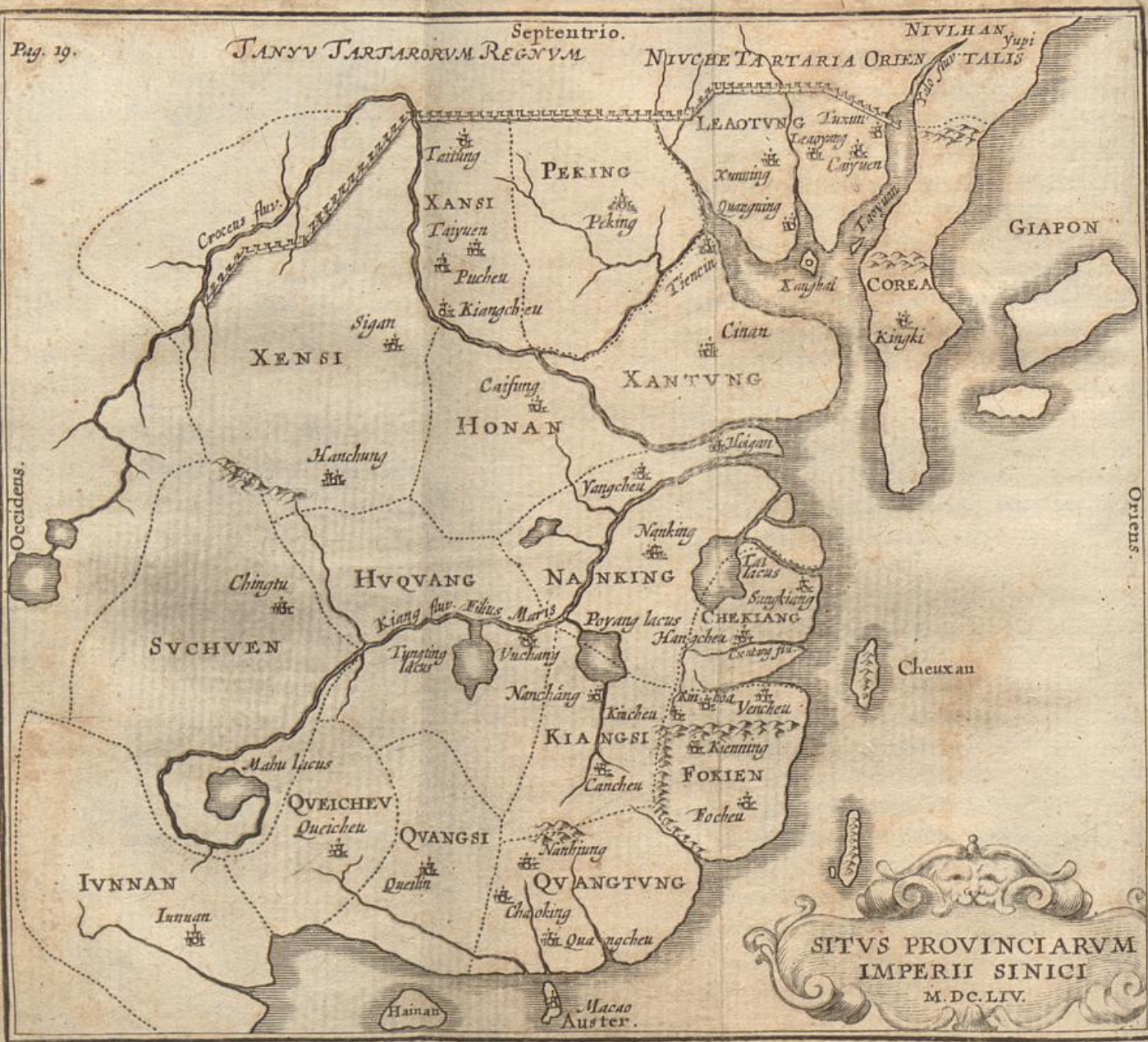
*in procin-
ctu libe-
randi à
Latroni-
bus Pekini*

*intelligit
Taiminga
familia
occasum.*

vincias; partim aliis aliò dilabentibus, uti fieri solet in tali ac tantâ rerum publicarum tempestate, distraxit ac dissipavit. Exinde ergò res Imperii, ut antè dictum est, quotidie in pejus ruere, Tartari ex amicis ac sociis jam hostes, vi ac dolo grassari, pugnare auro ferroque, Boreales provincias & Imperii sedem Pekinum occupare: nec Imperatorio funere contenti, prolis quoque Regiæ, & aliorum qui erant Regii sanguinis, sed maxime tamen Regulorum cervicibus imminere: jamque non paucos hinc inde profugos ac errantes interceperant, necique dederant; intenti scilicet familiæ Taimim penitus extinguendæ. Nec affligi videbatur Nicolaus hoc consilio Tartarorum & successu, quamvis probè intelligeret unâ cum Regia familia corruere necessariò Imperium & amitti popularium suorum libertatem. Sed enim sic ipse reputaret animo secum: quamdiu è Domo Regia superstites essent saltem Reguli; ad hos utique summam rerum ab Sinis delatum iri: at hi si gladio Tartarorum occubuissent, præcisa penitus illa spe, futurum proculdubio, ut in ipsum Sinæ omnes conjicerent oculos, quippe civem suum, & tanta quidem

nix-

Et Tartaros rerum potiri.

SITVS PROVINCIARVM
IMPERII SINICI
M. DC. LIV.

nixum potentia, tot armis, opibusque. Cur autem diffideret restaurati laudem Imperii reservari sibi? An fortasse minus haberet virtutis ac virium, quàm vilis olim sacrificulorum famulus? & hunc ipsum tamen Occidentalium Tartarorum domitorem extitisse, & conditorem præpotentis familiæ Taimingæ, & denique patriæ libertatis vindicem ac restauratorem.

14. Hos ille fortassis ignes nimiùm cæcæ ambitionis dum fovet sub pectore; amisso interea, sicut modò narrabam, Septentrione; quin & aula quoque Nankinensi (quæ totius Austri caput erat) turpiter amissa, novoque Sinarum Imperatore Hum-quam proditoris opera capto atque interfecto; post varios tamen ancipitis belli successus, quos hîc referre longum foret neque instituti mei, profugus venit in ultiores Austri Provincias Regulus è domo familiaque Taiminga. Lum-vu sive Draconis Belligeri martiale cognomentum sibi sumpserat; utique majus, quàm ut implere posset: quippe vir haud quidem pravi, sed præmollis ingenii, pacis quàm belli studiis aptior. Is ergò profectus ad Provinciæ metropolim, ubique solenni cum ritu susceptis

*Contra
quos Im-
perator
creatus
Lum-vu*

Imperii insignibus; protinùs supremum armorum præfectum Nicolaum creat: utque sibi arctiùs devinctum habeat, favore prorsus inusitato, filium ejus adolescentem (facem illam secuti mox belli) sibi in filium adoptat.

*Filium
Nicolai in
familiam
adoptat*

15. Ex muliere Japonica natus is Nicolao fuerat; & Christianis quidem sacris haud umquam iniatus. Primis adolescentiæ suæ annis & Manilæ cum Hispanis & in Insula Formosa cum Hollandis contraxerat amicitiam. Fretus deindè paternis opibus & exemplis animatus cum negotiationi strenuè jam daret operam, pari ferè successu & ipse crevit, sic prorsùs, ut intra paucos annos multis instructus navigiis & toto cum Oriente, exercens commercia, patri suo, si non par, certè proximus opulentiæ potentiaque censeretur. Marotum vocabant Lusitani; Hispani deindè Cogzem corrupto scilicet vocabulo Sinico Quæ-sim; quo eum, postquam in familiam Imperialem adoptatus fuerat, honoris gratia sui compellabant. Cæterùm an hæc eò fecerit Imperator, quòd reverà dignum tantis honoribus tantisque muneribus existimaret: an contrà timuerit immodicam viri potentiam, non satis liquet. Unum

con-

constat; Nicolaum, ut erat in rem suam semper intentus, hâc occasione præcipuas in re militari dignitates ad fratres & propinquos suos, aliosque militum, quorum erga se fidem magis habebat perspectam, detulisse.

16. Inter hæc autem alia fiebant ex aliis consulta de summa rerum. Jam enim proximæ ardebant Provinciæ: & victrices copiæ Tartarorum paulatim propinquabant. Pauci milites novo Imperatori erant: pecuniæ verò, nervus belli, propè nullæ. Chinchilungus verò, quàmvis in usus belli magis necessarios largè satis expenderet de suo, nec paucos etiam militum ex classibus extractos sub signis haberet in terrâ: quia tamen exarmare totas classes non volebat; non poterat eas conflare copias, quibus optimatum nonnulli, qui Imperatori à consiliis erant, opus esse contendebant. Ardebant hi scilicet ipsis egredi Provinciæ finibus quamprimùm, & hostes ultrò ad pugnam laceffere, ipsamque, ut dicebant, Nankinensem Aulam recûperare: nec metiebantur vires suas; utique magis animosi quàm prudentes. Contrà Nicolaus; satiùs esse quantis possent præsidiis fauces occupare montium, militumque

*sed consi-
lium ejus
salubre*

*deteriori
postpo-
nens,*

fidissimis custodiendas tradere, & hostibus omnem aditum, quod utique facillimum foret, præcludere: classem intereâ Sinicis onustam mercibus expedire in vicinam Japoniam, semestri spatio mox redituram, argento scilicet onustam: hoc instructis haud quidquam futurum difficile: advolatuos undequaque non solum milites, sed etiam ductores; ac tum denique de restaurandâ Australi Chinâ cogitatuos. Non poterat summa vel prudentia vel fides suadere quidquam utilius: auditus tamen haud fuit; vel quia suspecta viri fides jam erat, adeoque & consilia quamvis plena prudentiæ & utilitatis, suspecta: vel quia invisus ipse, nec levi multorum invidiâ laborans; quæ, ut fit, honores immodicos ipsi filioque nuper delatos, ac splendorem tantum velut umbra quædam sequebatur: ut ut fuerit, eò tandem suspiciones ac discordiæ processerunt; ut relictâ metropoli suâ Imperator, in Urbem Provinciæ claustris propiorem concedens, non obscure declararet, quàm sinistrè sentiret etiam ipse de Nicolao.

17. Tum verò ille, quod ad id usque tem consiliis semper ambiguis (ut ego quidem opinor) meditatus fuerat, tandem

dem planè constituit perficere, simul ex-
pleturus & dolorem suum & ambitio-
nem. Perpulerint etiam procul dubio in-
clinantem jam animum litteræ Colai *ipsum,*
Humchim-cheu, qui Sinicis olim copiis *aliundè*
Præfectus, cùm infeliciter pugnaſſet *solicita-*
cum Tartaris, ad eorum partes transie- *tum ut se*
rat, easque tanto deindè studio, tantâque *Tartaris*
fide secutus ac tutatus fuerat; ut jam *jungeret.*
trium Provinciarum Meridionalium
Præfectus, non exemplo tantùm perni-
ciosus eſſet Sinis omnibus; sed Nicolaum,
cum quo illi communis Patria Fokien
erat, crebris quoque litteris & promiſſis
ingentibus ſolicitaret perfidus, victori
ſeſe ut aggregaret. Victus ergò tot ma- *à se alie-*
chinis, primùm quidem abjicit curam *nat.*
omnem belli adminiſtrandi, palàm con-
queſtus negligi ſeſe, & conſilia ſua ab
inimicis invidiſque contemni; idcirco
Reipublicæ opitulari non poſſe: præſidia
deindè, quibus, accessus montium firma-
verat, unicam Provinciæ tutelam, redire
ad metropolim jubet: cum Tartaris de-
nique (perfidia caput hoc fuit) clàm *Et angu-*
transigit de Provinciâ tradendâ. *ſtiarum*

18. Eſt omninò Provincia Fokien *custodiam*
omnium quæ ſunt in hoc Imperio, longè *impruden-*
munitiſſima, ſi quidem ſitum loci & na- *ter dimit-*
tens,

turam spectes: quâ parte enim non alluitur mari, perpetuis undique cincta est rupibus; quæ cum à mari surgant, longissimo quodam sinu fluxuque curvatæ, rursus altero cornu in diversum littus excurrunt, maximam circumplexæ Regionem, & Urbibus, Oppidis, vicis frequentissimam: rupes eæ porrò tam præruptæ sunt, tam arduæ, tamque excelsæ; ut incolis haudquaquam opus sit mœnibus ad hostium impetum propulsandum. Ad hæc quâ parte ingressus patet, calles sunt usque eò præcipites, & saxis impediti angustique, ut quamvis exiguâ militum manu, velut in alteris Græciæ Thermopylis, numerosissimos exercitus prohibere aditu possis. Nihil ergò facilius erat, quàm Tartaros excludere, si modò fauces illas & angustias montium, quas dixi, pauci propugnatores obsedissent: imò saxis obrui impunè omnes poterant; si fuissent, qui ex jugis montium in subeuntes ea devolvissent. Sed enim aditus hosce, quamvis inaccessible, nullo prohibente Tartarus superavit; nullam passus jacturam nisi equorum, quos asperæ præruptæque semitæ in præceps agebant. Subiit igitur, velut in amicam Provinciam, & jam pridem suam, inoffensus atque securus.

19. At

viamTartaris aperit.

19. At Imperator audito adventare Tartaros, jubet unum de suis Optimatibus cum non exigua manu militum eis obviam procedere. Tirones ferè erant; imbellis turba: aspectum itaque Tartarorum cum ferre vix possent; terga mox *à quibus* vertère, multis suorum desideratis. Ni- *prælio vi-* mirum exemplo suis Imperator fuerat, *ctis* qui ad primos nuntios fugam capeffens, Urbem, quæ sita erat in remotioribus ad Occasum Provinciæ finibus, trepidus petivit. Inter fugiendum verò placuit dæmonem per sortes consulere, eòne, quò Princeps contendebat, perventuri quoque essent Tartari? Responsum, minimè perventuros: quando ecce triduo postquam ipse pervenerat, pernicious *capitur &* vecti equis Tartari quoque adsunt. Quò *strangu-* magis & miranda & deploranda mihi *latur.* videtur Ethnicorum cæcitas, qui tantum dent fidei sortilegiis ac divinationibus, aliisque id genus superstitionibus; cum toties eludi se videant, toties ea sibi damno esse. Captum Principem Tartari ad suos abduxere, nec procul ab ipsa metropoli elisis nervo faucibus interemerunt. Totaque mox Provincia in hostium potestatem cessit.

20. At non item Chinechilungus,

B 5

qui

*Nicolaum
extra dis-
crimen
positum.*

qui spectator funestæ tragœdiæ in insu-
la quæ Hiamuenso dicitur & urbe sua se
continebat, omnium securus, quod ea
nihil esset munitius vel ab arte, vel à
natura. Quamvis autem maximis eum
promissis, uti modò referebam, Colaüs
impleverat; necdum tamen elicere po-
tuerat in continentem: & verò non de-
erant ex amicis, qui de fide proditoris ac
transfugæ, Tartarique ipsius vehemen-
ter dubii, magis ac magis hominem à
transitu absterrent. Augebat ergo vi-
cissim cura non levis suspicacem victoris
animum, quippe non ignari, quantum
negotii posset faceßere tot ac tantis clas-
sibus infestum mare, tali præsertim Du-
ce ac tanto. Verebatur omnino, ne ubi
cum majore copiarum parte longiùs
processisset victorias suas profecuturus,
occupata modò Fokiensis provincia, co-
gnito quantum Nicolaus terra marique
posset, excusso repente jugo Tartarico,
civem sequeretur suum. Fortassis etiam
gravior illa suspicio barbari subierat ani-
mum, affectari imperium ab homine,
ideoque tam insperatam fuisse facilita-
tem dedentis sese, & eorum quibus tunc
pro arbitrio suo resistere non poterat,
benevolentiam fidemque sibi consilian-
tis.

tis. Inter hæc tamen, vim ei facere quamvis maximè voluisse haudquaquam poterat. Quocirca cùm dolis astuque rem placuisset perficere; & illectum in continentem per speciem honoris, & amica, si fieri posset, vi in aulam abducere; supremus Tartorum ductor idemque Regulus Imperatorii sanguinis, primores *magnis promissis ad se pelliciens Tartarus* urbis metropolitanæ ad se convocatos, adire jubet Nicolaum, persuasuros ei in continentem ut transeat: ibi namque ab amicis & sociis, & qui benè merito gratias referre velint, cupidè expectari: Est mihi, inquit, ab Imperatore meo vestroque in mandatis datum, ut vestro Civitulum ac dignitatem Reguli solenni cum ritu conferam: quam dignitatem absentia me conferri, quando ipse tam propè abest, utique sit nefas. Quid metuit? quid fugit? honores, opes, regnum? an vobis liberisque vestris invidet communem felicitatem? Speciosa erat oratio. Comminationes tamen quas protinùs adjecit barbaræ ferocitatis plenas, multò potentius miserorum animos permoverunt. Ite, inquit, ac scitote, vos, *per Fokienses minis inductos,* si absque vestro cive redieritis, ad supplicia; si cum illo, ad præmia redituros: ipsæ etiam conjuges, liberi que vestri, si fue-

fueritis segniores, pœnas mihi pro vobis dabunt: ite ocyùs, ac mementote patriam vos relinquere obsidem, vademque fidei vestræ. At illi nihil cunctati trepidique navigia conscendunt, non tam de periculo civis sui, quàm de suo ipsorum solliciti.

21. Postquàm in Urbem & conspectum viri pervenerunt; suadere omnes certatim maximoque studio, ut in continentem transeat: obsecrare, obtestari ut morem gerat Imperatori Tartaro, Sinarum jam pridem Domino, ipsique adeò Cælo, non ad servitutum, sed dignitatem, eamque Regiam vocanti: ponat inanes metus atque suspiciones; nec cives suos & innocentem patriam furori barbarorum crudelis objiciat. Hæc aliaque toto corpore prostrati in terram, multumque lacrymantes ingeminabant. At verò filius Nicolai, qui ab hujusmodi consilio semper abhorruerat, & jam dudum planè contraria suaserat parenti, ubi animadvertit animum viri, diu quidem sibi constantem atque immotum, nutare tandem ac propè jam flecti: Quid agis, inquit, ô genitor? liste credas infelix, quibus aliquando se credidisse China tota quamvis serò jam plorat? Plus ergò fidei

*filio ne-
quidquam
dissuaden-
te.*

dei vel humanitatis ab insolenti barba-
roque victore speres, quàm à socio &
commilitone nimiùm credulus copia-
rum Sinicarum ductor olim expertus
fuerit? Tibi scilicet barbaries illa par-
cet, quæ nuper Imperatori nostro & pa-
tri meo Lûm-vú palàm fauces elisit?
Quasi verò minùs illi classes tuas & opes
oderint ac metuant, quàm Regiam illius
stirpem ac sanguinem. An tædet te vitæ *atque ne*
tuæ? At mei certè totque fidissimorum *Tartaris*
militum, quorum salus pendet è tuo spi- *se credat*
ritu, miseratio te capiat, ô pater. Hæc *deprecant-*
dicenti gemitus ac lacrymæ vocem inter- *te.*
cepère: neque suas continere Nicolaus
jam poterat: cùm repentè provolutus in
genua juvenis, & patris sui pedes arctè
complexus, nunquam passurum sese ut
infido littori sese committat, vocife-
ratur.

22. Distrahebatur itaque vehemen- *tandem*
ter, & in consilia prorsùs opposita deli- *elicit in*
berantis animus, & ancipiti curarum estu *continen-*
diu incertus fluctuabat; quando vicit *tem.*
tandem naturam & præfagos filii metus
ac lacrymas vel amor civium patriæque
caritas, quam non sustinuerit sui unius
causâ in discrimen adduci; vel cæca Re-
giæ dignitatis ambitio; fortassis ex im-
mo-

*filio apud
classem
remanen-
te.*

modicâ sui fiduciâ, existimantis nihil au-
furos esse Tartaros contra eum, quem
viderent tantis opibus, tantâque potentiâ
subnixum. Cum primoribus ergò ci-
vium, quos Tartarus legarat, haud levi
curâ jam liberatis, navim petit: deduce-
bat autem patrem Poilæus, & cùm unâ
fretum trajecisset, ubi vidit patrem jam
in littus exscendere: præfagâ quâdem
formidine denuò cohorrescens, Quid
agis, inquit, ô genitor? Iterùm atque ite-
rùm quò pergas vide. Cùmque is nihil
moratus clamores ac metus filii, in litto-
re jam confisteret; At ego, inquit Poi-
læus, nec patrem sequi hîc sustineo, va-
le, utinam non extremùm! Pater. Hoc
dicto subductâ raptim anchorâ altum
petit, non sine tacito consensu (ut ego
quidem sentio) fortassis & jussu Nicolai,
nolentis etiam filium discrimini, quod
adibatur, objici.

*Exceptus
à Tartaris
per quam
honorificè
Nicolaus.*

23. Vix alia natio Tartaris vel diffi-
mulandi peritior est, vel secreti magis
tenax: quasi ergò cum Sinis ipsis ac civi-
bus studio certarent; sic ubi nuntiatum
est, adesse Chinchilungum, confestim
ductores aliquot Tartari cum expeditâ
manu equitum venienti obviam proces-
sere: perductum deindè in metropolim
cum

cum inusitata benevolentia & honoris significatione supremus Tartarorum dux idemque patruus Imperatoris excepit: nec multò post collatum est ei duarum Provinciarum Fokienfis & Cantonienfis Imperium, titulus item Pim-nan, id est, Pacantis Australem Sinarum Regionem, cum Reguli dignitate conjunctus: meræ scilicet escæ, quibus insidias suas ac paratos dolos callidi tegebant. Mutuis interim officiis ac muneribus utrimque certatum est, vincente semper Chinchilungo, quòd multa maximi que essent pretii quæ donaret. Vacatum etiam convivii, ludis que convivalibus per multos dies, inter quæ & effluxit is annus. Gratulabantur itaque tam beato, tantisque aucto honoribus summi pariter infimi que; nec dubium quin & filii & aliorum qui transitum dissuaserant, damnarentur jam timores importuni ac suspiciones.

24. Tandem Regulus, quasi rebus novæ Provinciæ ex animi sententiâ probè constitutis, cum paucos suorum jussisset in eâ subsistere (quod ipsum fiduciam auxit Nicolao) cum maximâ copiarum parte, reditum in aulam parat. Illuxerat dies profectioi destinatus: adfunt frequentes & armorum & rerum ci-

*Et ni-
mium sui
securus.*

viliū Præfecti, abeuntem honoris causâ de more profecuturi: adest etiam Nicolaus; neque enim sine gravi notâ offensaque genus hoc officii prætermitti poterat: præsertim cùm ipsum illum diem Regulus designasset, quo eum tanquam novæ Monarchiæ novum clientem insigni gentis Tartariçæ (pileo videlicet) solenniter honoraret: sic enim novi honoris specie, successum doli sui, quo incautum captabat, certum propè reddiderat callidissimus Princeps.

*cogitur
Proregem
sequi ad
aulam.*

25. Porrò qui nunquam non septus armis atque militibus ire consueverat, illo die perpaucis suorum comitatus Regulū adivit. Quis non diceret fati suis hominem urgeri? Sed nimirum tot ac tantæ honoris, benevolentiæ, fiduciæque significationes, ingenti vicissim fiduciâ occupaverant hominis animum. Profecutus ergò per aliquot stadia proficiscentem, valedicere tandem parabat, atque ad suos reverti. Cùm ecce Regulus, *Quintu* unâ mecum in aulam contendis? Inquit: avert enim videre te Imperator; magni illic honores & magistratus te manent, & præmia non inferiora meritis tuis, qualia ipse conferre non valui. Expavit ad hæc Chinchilungus: mox tamen col-

colligens sese, & perturbatione animi, quoad poterat, dissimulatâ, nihil non egit dixitque ut sese laqueis eriperet: sed enim constrictus jam erat. Quare, cùm aliter facere non posset, quod specie honoris deferebatur, admisit beneficii instar vultu alacri lætoque: sed premens interim altum corde dolorem, cum metu non minore conjunctum.

26. In aulam ubi pervenit, exceptus fuit honorificè; & per aliquot tempus sanè graviter & pro dignitate tractatus: ipsemet etiam divitiis quibus affluebat inibi non parcè vel ad fastum vel ad delicias utebatur. Accidit autem eodem ferè tempore, ut duo sociorum in aulam pervenirent: Gabriëli Magalhanes, & Ludovico Bulhio nomen erat. Adducebat illos cum magnâ captivorum turbâ **Fa-sumvam**, ab occupatâ provinciâ **Su-chuen**, extincto ejusdem crudelissimo tyranno, redux, Frater Imperatoris major natu. Hos ergò ubi vidit Nicolaus, tametsi jam diu oblitus officii Christiani, ne dicam Nominis sui: tamen præcipuâ quâdam benevolentia reverentiâque profecutus est. Visit illos per se ipse, & coràm perspectâ amborum

C

ege-

quo etiam
adductos
Patres
duos

*munificè
juvat.*

egestate, primùm quidem de domicilio, in quo supremo Numini sua quoque ædes aptaretur; mox etiam de famulitio; tum denique de necessariâ suppellectili benignè prospexit.

*Abductus
patrem
intelligens*

27. Porrò quo tempore Nicolaus per amicam illam vim in aulam abducebatur: haud pauca myoparones & onerariæ commerciorum causâ prope Sini-cum littus, in anchoris stabant: aliæ etiam flumen ipsum, quod per metropolim spatioso alveo defertur in mare, stadiis aliquot provectæ subiverant: Poilæus quoque sui jam multò quàm antè securior, crebrò dum classem lustrat, & patris & suam, continenti navigium applicabat. At verò ubi cognovit unà cum Regulo profectum esse patrem; sine mora trepidus ac præceps in insulam profugit, classemque omnem quanta potest celeritate à continente in altum subduci jubet, naviculariis atque militibus, qui patri ad id tempus paruerant, filio minime cunctanter morem gerentibus. Superi! quàm atrocis belli, & quot malorum fomitem Tartarus potuisset extinguere; si hunc juvenem unà cum patre (quod utique difficile non erat) cepisset. Omnino vel neutrum capere oportuerat, vel

vel utrumque. Contempserant illi fortassis ætatem adolescentis, haud memores etiam minorem illo esse suum ipsorum Imperatorem, & tamen geri res tantas, ac paulatim subjugari Imperium; propterea scilicet quòd pueritiam Principis virorum robur ac prudentia juvaret.

28. Profugerat ab inimico jam litto-^{filius}re Quesingus: cùm attentius secum ipse ^{Quesin-}perpendens quod acciderat; atrociam quæ-^{gus,}que suspicari de profectioe illa cœpit: in servitutum & vincula procul dubio abduci patrem: eò scilicet spectasse tot significationes honoris ac benevolentiam, & collatum duarum Provinciarum Imperium cum Reguli titulo ac dignitate: quæ omnia quid aliud fuisse, quàm escas quæ hamum tegerent, quibus illa barbarorum perfidia credulum captabat: non ferendam esse injuriam: nunc, si unquam ^{ad ultio-}aliàs debitæ pietatis officium expectari: ^{nem ac-}itaque vel sanguinis impendio parentis ^{cingitur}libertati consulendum. Sacrosanctum est ^{cum sua}apud Sinas pietatis hoc nomen: imò cùm ^{classe,}multi supremum Numen nullum agnoscant; vel, si quæ credant, esse Numina, dubitanter sanè languideque credant; eorum summa ferè religio hâc erga pa-

*Tartaro-
rum præ-
sidia im-
provisis
incurso-
nibus la-
cessit.*

rentes obedientiâ & pietate continetur. Quò minùs difficile Quésingo fuit, milites patris sui, per se abhorrentes à Tartaro, quocumque tandem libuiffet, impellere; tam specioso pietatis nomine ab tantâ religione permotos. Nec mora. Bellum denuntiatur; non missis litteris, sed factis hostilibus. Qui modò cum totâ classe velut evanuerat; adest improvisus, exscensionem facit, aggreditur minora quædam Tartarorum præsidia fundit, fugat, terrore complet omnia; prædaque dives, antequàm numerosior equitatus subsidio venire possit, revolat in naves, dat vela, desinit videri. Sed ecce postridie rursus in regione paulum inde remota militem exponit, prædas agit, hos capit, illos interficit, ac ventis ocyor mox fugit; Tartaris equitibus, quamvis insigni velocitate, serò tamen accurrentibus. Atque hoc modo per annos complures infestas habuit oras ac littora non unius modò Provinciæ; sed omnium, quotquot à septentrione in Austrum per immensa spatia mari alluuntur. Cumque ventorum beneficio conficeret iter tri-duo quadriduovè, quod eques viginti dierum spatio vix poterat decurrere, dici non potest quàm intolerabili, & tamen

ir-

irrito labore fatigaret, ac propè maectaret turmas Tartaricas, modò huc modò illuc ad subsidium properantes. Unum de multis, quod exempli sit instar, suffecerit hic referre.

29. Auftris usus secundis ad oras Boreales Nanki nensis Provinciæ classem applicuerat: exponit repentè militem, stationes aliquot hostium expugnat, diripit, incendit. Ad hanc famam advolant de vicinis Urbibus subsidiariæ copix: verùm ubi pervenere, præter suorum stragem vident nihil. Triduum vix præterierat, flante Boreâ Meridiem versus dat vela classis. In Regionem maritimam Provinciæ Chekiam, nobilem imprimis atque opulentam, repentina fit exscensio, minora aliquot castella primo impetu capiuntur, præsidariis vel interfectis vel sese victori deditibus: uruntur agri, diripiuntur vici, spoliolum vis ingens in classem deportatur: & mox eadem nimbi instar indè prætervolans, iisdem provectora Aquilonibus, Provinciæ Fokien postridie minax & infesta apparet. Miserrima inter hæc Sinarum qui mare accolebant conditione: quippe si Quetsingo parebant, gladio Tartarorum pereundum erat: si resistebant; rapinas illius ac vasti-

*& mari-
timas pro-
vincias
vehemen-
ter affli-
git;*

tatem effugere non poterant. Non pauci igitur, maximè colonorum, utriusque jugo colla subjecerant, clàm uni, palàm alteri: orizam ferè vectigalis nomine pendebant: nec deerant, qui cum maritimis istis hostibus clandestina passim commercia rerum maximè pretiosarum exercerent; ipsis etiam qui id pro officio prohibere debebant, in eandem societatem avaritiâ impellente pertractis. Ad hæc, quotiescumque munitiones & castella oppidavè Quefigno dedebantur, eorum Præfecti, quamvis & diu & fortiter hosti restitissent, quoniam tamen ab antiqua lege militiæ Sinicæ, quam Tartari quoque severè tunc observabant, supplicium prope certum expectabant; desperatâ plerique, veniâ, victoris partes ultrò sequebantur: nec pauci quandoque militum, illi maximè qui segnius pugnant, cùm pari tenerentur metu, Ducis exemplum imitati, cum insigni damno rei Tartaricæ, hostibus sese adjungebant.

cum magno Tartarorum damno: 30. Inter hæc tamen alii exstructis novis arcibus ac turribus ostia fluminum suorum operosè muniabant: catenis alii jungebant ripas. Sed nequidquam omnia: rumpebat enim catenas sua ipsarum

MO-

moles & vis aquarum torrentium. Castella vero tam numerosi militis impetum sustinere nequaquam poterant. Quare cum jam nulla suppeterent alia consilia; maritimas urbes omnes firmare maximis præsiidiis necesse fuit: sed hæc res in sumptus penè immensos Tartarum conjiciebat. Unde mox aucta vectigalia; & peracerbæ ac prorsus intolerandæ populi vexationes consecutæ sunt. Plurimo item milite, quo etiamnum opus habebat (quippe nondum totius dominus Imperii) nova per oram maritimam præsidia victorem spoliabant.

31. Porrò magna pars ad Nicolaum pertinebat invidiæ sanè gravissimæ, quam conflaverant tot damna non solùm victis illata, sed etiam victoribus. Quocirca hi vel ulturi dolorem suum, vel certè suspicati eum secreta litterarum & consiliorum commercia cum filio habere (nec vana prorsus fuerit suspicio) in exilium, suam inquam Tartariam, hominem ablegant. Verùm tamen aliquo pòst tempore, cùm de patris exilio factus certior Quesingus validam armaret classem, eo consilio, ut irruptione factâ in ipsam Tartariam (adjacet enim mari Tartaria

qui Nicolaum in Tartariam ablegant.

*mox inde
reductum
custodia
tradunt.*

Orientalis) vi atque armis exulantem ab hostium potestate liberaret; Rege Coreanorum, quem missis litteris ac muneribus in belli (ut aiebat) piissimi Societatem vocarat, rem totam prodente Tartaris; hi fide Barbari collaudata, sine mora reducunt in aulam Nicolaum, ibique in custodiam tradunt: pro custodia verò domus erat, quatuor præaltis muris circumdata, nec sine diurnis excubiis nocturnisque.

*Hoc ultimus
Quæ-
singus*

32. At filius certior factus omnium, & iniquissimo ferens animo tantos senioris jam patris labores ac tot ærumnas; cum is ad id usque tempus armorum suorum sedem fixisset in una Fokiensi Provincia, & in hac quidem per annos aliquot gessisset bellum, mutuis hostium suisque cladibus sanè memorandum, quodque adeò iusto prope volumini argumentum præbeat; ad aliarum verò Provinciarum oras tantùm latrocinantis instar vexavisset Tartaros; nunc tandem æquo Marte cum Imperio toto configere placuit ac de summa rerum decretorio quodam ausu decertare.

33. Classis erat illi numerosissima, plusquam ter mille navigiorum, omni apparatu bellico, sclopiis etiam, nec non
tor-

TARTARO-SINICA. 41

tormentis majoribus præclare instructa: navicularios verò & propugnatores ad centum millia, eoque amplius fuisse constat. Nankinum urbs ad obsidionem destinata: in hac enim verti sciebat Imperii cardinem; quippe à quâ unâ penderent Australes Provinciæ propè omnes, nobilissima utique & opulentissima Imperii portio; quas adeò si præscideris à Provinciis Borealibus, hæ non secùs ac membra, meliori succo destituta & sanguine, exarescant protinùs & extenuentur necesse sit. Invitabat etiam loci opportunitas, cùm per amplissimum flumen & quamvis magnarum classium capax (Yamzinkiam, id est maris filium non immeritò Sinæ vocant) ad ipsas urbis portas perveniri possit. Et quidem uno antè anno, cùm moliretur eandem obsidionem, jamque ad littora Provinciæ Nankinensis classem applicuisset, tempestas atrox derepentè coorta totam latè disjecerat, quingentis circiter navigiis vel in scopulos ac fyrtes actis vel haustis mari. Sicut mirandum videri possit post jacturam tam gravem, vel animos homini fuisse vel opes, ad aleam tam periculosam denudò, & tam citò tentandam.

*& regiam
Nankin
obsessurus,*

*quamvis
classem
semel a-
misisset,*

34. Etenim anno Christi supra mil-

C5

lesi-

*eandem
an. 1659
repara-
tam*

*admouet
ad urbem
Chin-
kiam*

lesimum sexcentimum quinquagesimo nono, die decimâ quintâ mensis Julii, rursus adest Quiesingi classis, & ostium magni fluminis secundo maris æstu minax invehitur. In ipso mox ingressu advolantibus undequaque Tartaris velitationes aliquot fuerunt: sed modico utrimque damno. Verùm ubi in interiora processum fuit, acriùs agi res cœpta. Jacent autem binæ civitates ad hanc & illam fluminis ripam, altera in alterius conspectu, ad arcendos piratas & muniendum Imperii tam patentem portam potissimum extructæ. Et illa quidem quæ ad Austrum sita est (Chinkiam, id est custodem fluminis nominant Sinæ) longè major est alterâ ditiorque & momenti majoris: mons verò præaltus (Kinxan, id est aureum, Sinæ vocitant) ex solidâ confurgens rupe, medio insidet fluminis alveo, medius & ipse civitates inter; videntur in eo fana, nec non cœnobîa Bonziorum: altiora quippe montis minùs aspera sunt; solùm præbent, & coli, sed cum labore & industria possunt: aquæ autem quæ hinc petuntur, & sunt totâ Chinâ laudatissimæ, perenni fonte largè scaturiunt.

35. Profectò si hîc naturam muni-
men-

TARTARO-SINICA. 43

mentis suis perfecisset ars Europæa: for-
 tasse nec in Europâ tota ostium foret hoc
 ostio munitius; tantùm roboris accipiunt
 à spatiofo rapidoque flumine civitates;
 & hæ vicissim tormentis suis muralibus
 flumen possunt reddere prorsùs inacces-
 sum: rursùm mons ille quem dixi per se
 difficillimus aditu tam propter vortices
 aquarum, quàm quia præruptus, ar-
 duusque; tueri potest ambas civitates sa-
 nè feliciter, & ab his denique contra
 quosvis impetus hostiles mirabiliter de-
 fendi. Inexpugnabilis planè regio si il-
 lam more nostro munitam pares muni-
 mentis suis propugnatores tuerentur.

36. Provinciæ Nankinensis Prorex
 aliique militum Præfecti, certiores facti
 de adventu hostium, maximâ cum cele-
 ritate expeditos equitum turmas Urbi
 Chinkiam præsidio mittunt: nam alte-
 ram civitatem hujus è regione sitam
 (Qua-cheu nomen est) primo statim im-
 petu ceperat, oppresseratque hostis. Octi-
 duum tenuit obsidio: pugnatum sæpiùs
 & acriter, ac semper cum jacturâ Tarta-
 rorum. Memorabilis una fuit. Sinas assi-
 duè laceffebant Tartari atque ad exscen-
 sionem invitabant; sed hos illi provoca-
 bant vicissim ad navalem pugnam: ve-
 rùm

*situ mu-
nitissi-
mam;*

*Tartaris-
que iden-
titem vi-
ctis,*

rùm & his & illis certamen impar subire detrectantibus ; Tartari tandem , ceu animosiores , oblongis arborum truncis in trabes ruditer efformatis colligatisque inter se , ratem maximè spatiosam conficiunt : in hanc conscendunt sagittarii omninò quingenti , eo consilio ut quam celerrimè secundo flumine delati ad naves , easdem non secus ac turres quasdam & castella cominus expugnent. Consilium Sinæ intellexerunt : nec mora , expediuntur tormenta muralia , sclopetarii quoque & sagittarii jubentur intenti hostem expectare. Appropinquabat jam ratis : cùm repente signo dato , tormentorum pilis undequaque certatim illa petitur : geminantur ictus iterum iterumque , ceu mixta fulminibus tonitrua , horrendum in modum : mox inde sagittarum glandiumque nimbus effunditur in natantes jam ac perturbatos. Quid multa ? Laxatis ruptisque funibus & catenis , solvitur tota ratis atque disjicitur : hauriuntur aquis plurimi Tartarorum : natantes alios hostium jacula consequuntur ac perimunt : vix ulli denique ripam & vitam tenuère.

*captâ po-
situr*

37. Fracti ergò tam adverso Marte,
& tribus circiter millibus suorum defera-

dera-

deratis, deditioem Tartari fecerunt. Ipse etiam qui res civium togatus administrabat, ad partes Sinarum palam transiit, ratus adesse jam finem felicitatis ac Monarchiæ Tartaricæ, vel certè poenas à suis ob urbem deditioem traditam pertimescens. Præter hunc erant in urbe tam togati quàm militares Præfecti non pauci, quos omnes ubi in fidem suam Quesingus accepit cum insperatâ lenitate & humanitate toto triduo tractavit, ac perquam benevolè tandem dimittens, insuper honorario munere (qui mos est apud Sinas, amicos inter, usitatus) ab euntium singulos donavit: quin & unicuique vulgarium militum decem aureos viatici nomine iussit numerari. Addebat autem; irent sanè ac valerent; se quidem venisse libertatem collaturum omnibus, non autem ut vinculis quemquam oneraret: callidè scilicet ac prudenter utens victoriâ tam moderatè; non solum ut sibi conciliaret popularium suorum benevolentiam, sed etiam ut insolenti invisoque Tartaro majorem invidiam concitaret.

38. Urbe deditâ in hunc modum, quasi tunc primùm fluminis ostium perquisisset, ita alia ex aliis navigia confertâ

lon-

*deditis
humanis-
simè utens.*

*deinde
cum totis
viribus
Nanquim
num accedit,*

longâque serie subierunt à mari. Et fluvius quidem Kiam perpetuo spatioque alveo præbet iter Nankinum navigantibus per leucas circiter triginta ab Ortu in Occasum. Cùm igitur Nankinum peteretur, bidui spatio totus Kiam sub clasibus latuit. Multæ civitates & oppida, hinc atque hinc ad ripam fluminis sita, deditionem fecere, non tantùm famâ superioris victoriæ, sed ipso quoque conspectu infinitæ multitudinis percussa. Cæterùm urbs una in votis erat, in quâ & belli totius cardo vertebatur. Nankinum dico: de cuius quidem urbis opulentiâ, nobilitate, magnitudine nihil hîc referam, ne agam acta jam sæpius & à multis & accuratissimè: unum dicam, urbem videri mihi urbium toto orbe maximam; firmitate etiam paucis secundam, siquidem consideremus & aquas secundas rapidasque fluminis amplissimi, quod pro fossâ objectum ad Boream partem mœniorum lambit; & sublimium portarum structuram longè firmissimam; & denique murorum quibus cingitur vallum triplex, è quibus si quod est extimum obire deambulando quispiam velit, biduum ferè ponat necesse est: argumentum non leve magni

amplissimam ac munitissimam urbem,

ni roboris, & majoris animi (si modò par animo roborique affuisset consilium) quo ad arcem illam Imperii expugnandam Quesingus accedebat.

39. Ex Urbe, simulatque appropinquavit, crebris tormentorum ictibus petitæ naves; sed ad terrorem magis, quam damnum, quod utique perexiguum accepere. Terroris haud paulò plus classium adspectus afferebat obsessis, quas qui ex edito monte contemplatus fuerat nobis deindè affirmavit, non tam classes sibi visas fuisse, quam perpetuam quamdam immensamque sylvam nauticorum malorum. Terrorem geminabat fama quæ multis instructa mendaciis, Tartaris quoque formidolosum Quesingi nomen reddiderat. Et sanè poterat illo ipso die non magnis impendiis Urbs capi, si paulò fidentior animi Quesingus uno eodemque tempore & aliis aliisque locis impetum fecisset in imparatos perturbatosque Tartaros. Vicerat, si vincere scivisset. Certè P. Emanuel Georgius qui illo tempore rem Christianam Nankini procurabat, cùm in horas singulas affultum expectaret (rem æstimans more nostro homo Europæus) nihil potiùs habuit quam divino Sacrificio se suosque Neophy-

Primum

Urbi

formidabile.

phytos, quorum non pauci convenerant, ad mortem comparare: non ignarus scilicet, inermes quoque ab irâ licentiâque victoris non rarò perire; maximè ubi vi armatâque manu Urbes capiuntur.

*Sed tres
porta Urbis
ad Au-
strum li-
bera.*

40. Sed enim diversis usus consiliis Queslingus obsidionem moliri cœpit fanè lentam atque operosam; cum spe domandi hostes fame potiùs, quàm ferro. Ut autem adversùs equitum incursiones muniret sese, vallum struxit firmum & præaltum, cui quàm celerrimè perficiendo usui fuerunt arborum trunci, qui operi fabrili jam aptati ex montosis Provinciis Nankinum devehuntur colligati in rates, atque illic ponè Urbis mœnia venales fluitant infinitâ propè copiâ. Valli autem partem illam, quæ obsessis erat conspicua, sic pingi coloribus totam iussit, ut eminùs contemplantibus lateritiî muri speciem præberet. Hoc modo cùm duodecim Urbis portis totidem veluti castella objecisset, ad tres alias interim, quæ Austrum spectabant (quindecim namque portas Urbs habet) non accessit: vel quod à classe sua essent remotissimæ, vel certè quod intelligeret, copias suas tot locis ac stationibus non sufficere. Sed profectò insigniter hîc
pecca-

peccatum fuit. Vel enim aditum omnem intercludere oportebat, vel certè non tentare tam immensè Urbis obsidionem. Etenim per Australes portas inferebantur omnia impunè; commeatus omnis generis, & arma: Militum quoque duo millia intravère, qui Insulæ *Cumminæ* præsidio fuerant: quibus quidem militibus laus solutæ obsidionis potissimùm debetur; uti mox videbimus. Quod autem multis incredibile videri possit, & maximè declarat quàm numerosi sint hujus Urbis, ne dicam Orbis incolæ: cum nec dum viginti dies tenuisset obsidio; cumque per tres illas portas magna vis orizæ quotidie inferretur, multi tamen civium fame peribant quotidie, multi etiam desperabundi laqueo sibi vitam abrumpebant: in quo voluntariæ mortis genere, nimiùm proh dolor! faciles & exercitati sunt Sinæ. Dies fuit, quo ex uno dumtaxat Urbis vico nomina ducentorum hominum ad Magistratus delata sunt, quibus vel inedia, vel sua desperatio mortem attulerat.

41. Timebant autem tantam Civium *Prorex*
 multitudinem præsidiarii Tartari, ut *Nanquinò*
 potè conscii sibi paucitatis suæ: quod *civibus,*
 enim credi vix potest; de veris germa-
 nisque

D

nisque

nisque Tartaris quingenti dumtaxat milites Urbi tam immensæ præsidio fuerunt : alii præfidiariorum Sinenses & ipsi erant, sed militantes sub Tartaris. Horum itaque ductor Tartarus natione, Vir sævus & immani prorsus ingenio, diffusus suorum paucitati, negabat enim verò se posse securum esse quamdiu cives viverent : quare trucidari omnes oportere : sic demum Reipub. consultum iri. Quo audito Provinciæ Supremus Prorex (habet enim hæc una Provincia Proreges omninò quatuor propter amplitudinem suam, Urbiumque & Incolarum frequentiam) vehementer averfatus tam sævam immanitatem : si tantis (inquit) impendiis consulere placuit securitati vestræ & Reipub. agite, me primum obtruncate: quippe me vivo nunquam profectò tam dira cædes tot innocentium patrabitur. Repressit impiam crudelitatem tam piæ Principis fortitudo : & una vox vitam servavit plurimorum. Quò minùs admirandum est, eum hoc tempore Sinis omnibus tam charum esse : à Nankinensibus verò, quos jam complures annos pro Rege gubernavit, uti Patrem Patriæ & coli & amari. Et verò est etiam ipse natione Sina. Sed
 quia

TARTARO-SINICA. 51

quia natus in confinibus Tartariæ, & à puero Tartaros inter educatus erat; ad hæc, prudentiâ, fortitudine, & amore subditorum par optimis Regibus, se pariter, & ætatem vincebat, Xunchi Imperator non dubitavit committere illius fidei quamvis dolescentis, nobilissimam Imperii portionem. Extiterunt etiam, hodieque existunt haudquaquam vulgaria Principis ejusdem merita erga rem Christianam, tametsi Religionem Sanctissimam nondum ipse sit amplexus. Ut alia non attingam: quàm præclara nuper in commendationem Christianæ Legis, & Præconum ejus; vox illa fuit! quando jussus edicto Regio Viros sapientiâ præstantes conquirere, & in Aulam demandare; ipse admirabundus, & subindignantis similis: quid hoc (inquit) est rei? Sapientes ecce dimittuntur, & rursùm conquirere jubemur Sapientes? Transibant autem illo ipso tempore per ejus Provinciam Patres quinque & viginti, gravi persecutionis procellâ defuncti, & in extremos Australis Chinæ fines non sine admiratione & gemitu bonorum cogebantur secedere, mandato quatuor Optimatum, qui pro filio defuncti Imperatoris etiamnum puero res Imperii moderabantur.

*Et Reli-
gioni
Christia-
ni favet*

*Quesin-
gus alia
oppida ca-
pit*

42. Sed nos ad obsidionem revertamur. Dum ergò fame premuntur, & in magnas rediguntur angustias obsessi, multæ enim naves armis atque militibus instructæ Quesingi jussu ad interiora Provinciæ penetrant, præbente iter *Kiam* fluvio, qui ubique ferè sui similis, ubique spatiosus, duas alias ingentes Provincias, præter hanc Nankinensem, rigat aquis suis. Hic ergò non pauca Oppida, quæ præsidio Tartarorum carebant, illicò deditiōnem fecêre: maximè gaudentibus Oppidanis quòd acerbo Tartarorum jugo liberari se viderent: & patuit, quàm facili negotio Provincia illa cum totâ Australi Chinâ pristinam libertatem recuperatura fuerit, si modò unicâ Urbe illâ, quæ obsidebatur, potiri Quesingus potuisset.

*Sed Nan-
quini ejus
caduceator ter
rejectus*

43. Et ille quidem missus cum litteris caduceatore dedi Urbem jam tertium postulaverat; quòque proniores haberet ad deditiōnem saltem populares suos (plerique enim, ut modò dixi, tam militum, quàm Præfectorum, qui Urbem tuebantur, & ipsi Sinæ erant, quamvis habitu moribusque jam Tartari: stipendiis item, vel honoribus, nec non iurejurando Victoribus suis obstricti.) Ut il-

illos, inquam, proniores haberet, Urbem tradi poscebat, non suo, sed *Yumlié* Imperatoris nomine. Erat autem *Yumlié* *Taimingâ* familiâ *Regulus* ante annos tredecim in Provinciâ *Quàm tùm* ad Imperii dignitatem evectus: illo autem tempore solam ferè Provinciâ *Yun-nân* cæteris amissis obtinebat. Verùm rejecto, remissoque semel, & iterùm caduceatore, cùm is tertium veniens instaret, obfessi confractâ, abjectâque quam attulerat tabellâ, non sine minis & contumeliâ redire hominem in castra sua jufferunt.

44. Et ecce, quasi hîc præfagium aliquod futuri laruisset; ita non multò post res accidit, quæ & Tartaros præfenti illo discrimine liberavit, & Sinis præfentem spem libertatis recuperandæ penitus ademit. Fortè natalis dies *Quefingi* per id tempus anniversario cursu aderat: Sinis autem solemnibus in primis & sacrosanctus habetur hic dies; sic ut eum vel inter arma festivè ritèque transigere non rarò consueverint. Etenim ut ea maximè in pretio habent & amore, quæ præfens hæc vita offert, corporis ferè blandimenta sensuumque, solent tres potissimum dies admodum religiosè solemniterque colere; natalem dico, & eum quo nuptiæ

*recurrit
ejus Na-
talis*

contrahuntur, ac funebrem, denique his diebus, illi etiam qui maximè sunt attentissimi ad rem, largè tamen expendunt de suo: his diebus plurimi ritus exercentur ad mutuam vel benevolentiam, vel venerationem perappositi: illi autem, quibus veræ fidei lumen necdum affulsit, aliis atque aliis auguriis & superstitionibus captare solent felicitatem, & quidquid est infausti propulsare sollicitè scilicet ac operosè.

*quo die in
cum obses-
si erumpunt,*

45. Poterat Quesingus isto loco & tempore supersedere tam alienæ solemnitati; vel certè in victoriæ, quam proximè sperabat, tempus eam differre. Verùm sive id contemptu hostium fecerit, seu vanâ quâdam religione permotus, omni cum apparatu natalem suum celebrari permisit, adeòque per tota castra in altam noctem tam ludis, quàm conviviis indulgeri. Post quæ dum sui omnes securi somno vinoque passim jacent sepulti; Tartari exploratorum operâ certiores facti de omnibus, pulcherrimæ occasione rei benè gerendæ minimè profectò ipsi indormierunt. Nox erat: silentio igitur ac celerrimè coguntur milites; atque intrà ipsas Urbis portas acies ordinatur. Etenim geminatas portas omnes Nanki-
nen-

nenfis Urbs habet; sic ut extrema longè quidem extrà muros ac mœnia procurrat, verùm præaltis firmissimisque muris cum eâ, quæ interior est, ita deindè conjungatur, ut circum, seu campum præbeat in medio; ubi acies non modica disponi in suos ordines possit: structurâ & opere non minùs firmo ad tutelam, quàm venusto superboque ad majestatem. Hîc igitur instructa acies. Et in fronte quidem, seu primo agmine, mille pedites collocati, quos pari numero equites sequebantur; milites illi scilicet, quos ab Insula *Cummim* subsidio venisse suprâ memorabam: Sinenses natione erant, sed Boreales ferè omnes, qui Australibus bellicâ virtute plerumque antecellunt: ad hæc diuturnis sub Tartaro stipendiis tartaricæ fortitudinis ac ferociæ jam æmuli. Medium agmen ex iis constabat militibus, qui jam ab annis aliquot Nankini in præsidiis degebant, & hi quoque Sinenses. Denique Tartari (quingentidumtaxat erant) postremam aciem, triariorum instar, obtinuère. Quod eo quidem consilio ab ipsis est factum, quòd conscii paucitatis suæ proximi portis Urbis semper vellent consistere, veriti ne si longiùs progredierentur cives re-

pentè concursu factò eas à tergo sibi repente occluderent.

*sit fuga
& strages
obsidentium,*

46. Erat quarta circiter noctis vigilia, & jam prima acies quingentos passus silentio processerat: cum ecce dato signo clamor attollitur: rapidissimo cursu nimbi instar feruntur ad vallum: nec mora, scandere alii, alii repagula primosque aditus perumpere; vigiles alii obtruncare; tumultu, terrore, cædibus complere omnia. Quasi ruiisset cælum, sic attoniti & propè examinati hostes jacuerunt; semisopiti adhuc & crapulâ nondum digestâ cæcorum in morem ruere alii super alios; pauci arma capere; fugam & naves spectare plerique, nullus ordo, consilium nullum, confusa perturbataque omnia: ipsæ tenebræ quæ aggressoribus pro scuto erant, ac eorumdem tegebant paucitatem, fraudi miseris erant ac terrori. Itaque tametsi promptiores aliqui paulisper hostium impetum sustinere, tandem tamen spe simul cum armis abjectâ, effusâ omnes fugâ convolaverunt ad naves. Tum verò cædes ingens coepta est fieri: hinc enim victor instabat fugientibus, illinc rapidum flumen trepidorum fugam inhibebat. Cumque non paucæ navium primo illo terrore

rore

rore percussæ sublaris anchoris à ripâ longiùs discessissent, multi prorsùs, dum imminentem cervicibus acinacem fugiunt, hausti fluctibus interiêre. Tria hominum millia, eoq̄ue ampliùs periisse referuntur; paucissimis victorum, uti plerumque fieri solet, desideratis. Spoliorum vis magna. In his sclopetâ, galeæ, enses, scuta, pleraque formæ Europææ; quibus bajulorum operâ in Urbem deportandis biduum totum absumpsere.

47. Credi vix potest quantùm attulerit momenti hæc victoria perdomandis Sinis, & stabiliendo Tartarorum Imperio. Horum certè res nunquam in præsentius discrimen adducta fuerat: sic prorsus ut jam in Boreali Aulâ de Imperatoris in Tartariam recessu à quibusdam ageretur. Enimverò si Australis Aula capi potuisset actum verisimiliter erat de Chinâ totâ quæ Austrum spectat; Provinciis omnibus brevi tempore, vel vi, vel potiùs voluntariâ deditioe, pristinæ Monarchiæ restitutis. Nimirùm pugnasset ubique pro Quesingo (ut suprâ me dixisse memini) amor patriæ & libertatis: & multò etiam pugnasset acrius vetus illud ac inexpiabile odium Tartarorum,

*sic spe
Quesingi
& Sinen-
sum delu-
sâ,*

*Tartari
victoriã
ferociter
utuntur,*

rum, quorum vexationes ac rapinas miseri Sinæ per annos bis mille & amplius toties experti fuerunt, hodieque vel maximè experiuntur. Quod ut Lectori magis perspicuum sit; victoria hæc ipsa ansam illicò barbaris dedit, Sinas sibi subditos vexandi atque opprimendi. Ac primùm quidem multi illorum qui munus aliquod gerebant vel civile vel militare, præsertim iis in Oppidis, quæ venerant in hostium potestatem, catenis onusti in Aulam Borealem abducti sunt: ibi alii per meram calumniam, alii quòd reverà segnius hosti restitissent, fortunis ac vitâ sunt spoliati. Quamquam hæc calamitas paucorum fuisse dici potest: Verùm illa, quæ duobus post annis est consecuta, plurimorum fuit; de qua paulò post erit dicendi locus.

*Pekinen-
ses subsi-
dio missi
classẽ
adornant;*

48. Cæterùm quo tempore Nankinum obfidebatur, ingens militum numerus ab Aula Pekinensi submissus, flos ac robur militiæ Tartariçæ, suppetias Urbi venerat; quamvis autem citati venissent & maximis itineribus, serò tamen, id est, solutâ jam obsidione adfuerunt: quare ne inglorii nullâ re memorabili gestâ Septentrionem repeterent, armari classẽ placuit, & in altum provectos

navali quoque prælio cum maritimis hostibus dimicare. Deerant bellicæ naves. Sine mora igitur accitis undequaque operis, & uno eodemque tempore in quatuor omninò Provinciis novem classem moliuntur; quamvis autem satis lentè ob pecuniæ defectum res procederet, anno tamen exacto, mille & ducentarum navium classis in anchoris stetit. Sed enim navicularii desiderabantur, & maximè gubernatores navium; quotquot enim oras istas ac maria navigaverant aliquando, sollicitè occuluerant sese, vel præfagi cladis quæ consecuta fuit, vel certè quòd insolentiam ferociamque militis, quem vecturi erant, pertimescerent.

49. Cognoverat omnia per exploratores suos Quesingus. Qui cum jam reparasset novis propugnatorum auxiliis cladem Nankini acceptam: classis autem nihil istic damni passa mox evasisset in mare; gaudebat enim verò hanc suis hostibus injectam voluntatem navalis prælii tentandi. Quamvis ergò minimè hinc illos timeret; dolum tamen cum virtute conjungere placuit. Selectos ex omni classe viros ad se vocat, omnes spectatæ fidei, & rei nauticæ peritos. Hisce clam
dat

*Quesingus dolis
subornat
exploratores,*

dat in mandatis, ut altâ nocte expositi in continentem alii aliis in locis, transfugarum in morem Præfectis Urbium se offerant: fugæ causam rogati, dicant, iniquè & perfidè secum fuisse actum, idcirco fugere: cùm enim gravissima maris incommoda & pericula subirent, promissis tamen stipendiis identidem fraudatos. Quare tametsi mortis se reos esse intelligerent, maluisse tamen in Patriâ quidvis pati, quàm inter pyratas ærumnis & fame confici. Tam speciosæ orationi fidem proculdubio daturum esse Tartarum: quòd si quæ doli suspicio fortè subreperit, dissimulaturum tamen: & quoniam tam ardet nobiscum dimicare (inquit) & tantâ rursus urgetur necessitate Nauticorum hominum, metus omnes, mihi credite, & suspiciones contemnet. Sed audite nunc quâ ratione navigare vos velim. (Hic autem certam Insulam designabat hominibus, ad quam primâ die pervenire oporteret; quæ quidem non erat à continenti valdè remota; mox alteram ad quam secundò) tertium verò diem totum navigare vos volo, et si faveat utcunque ventus, partem quoque noctis benè magnam, prorsus in istam regionem (certam maris stationem hic indica-

*Et instru-
ctos im-
probè, in
hostes di-
mittit.*

TARTARO-SINICA. 61

dicabat) continenter obversis. Hæc curæ sint vobis. Ite nunc & magnis animis rem agite: magna à me præmia vos manent. At illi clam expositi in terram, ut erant fidentes animi, & parati in utrumque, aut mori scilicet, aut cogitados dolos perficere, hos sanè feliciter fortiterque perfecere: Offerunt Præfectis sese; audiuntur; fides datur hominibus: &, quod in votis maximè fuerat, ipsius prætoris navis, & aliarum ferè, penes quas cæterarum Imperium erat, gubernaculis admoventur. Ne longior sim; rebus omnibus jam expeditis dat vela classis, hostem scilicet ubicunque tandem lateat in certamen protractura.

50. Callidi Sinones intereà rem suam præclare agunt. Jam tertium diem classis tenebat mare, nec procul ab hostili aberat, quæ in arcibus speciem (sed quàm latissimè poterat) diffundens sese, & ipsa paulatim propinquabat, medios hostes si posset comprehensura: alta nox erat, ac tenebris doli tegebantur: verùm ubi dies cæpit albescere attonitus Tartarus innumeris undequaque navigiis vallatum se, ac propè jam conclusum videt. Hic ergò quàm vereor ne Europæis fabulosa narrare videar! Omnino ter mille & quingentæ

*Classis
utraque
in festis
velis concurrit,*

gentæ naves confluerant. Bis mille Queringus ducebat. Tartari cum mille & quingentis processerunt. Nec mora, prætoria Queringi navis certaminis auspiciandi dat signum: tum verò ex circumfusâ classe majoribus undique tormentis in medios Tartaros fulminatur horribili cum fragore ac reboatu: mox admotæ paulatim naves, & sclopetis ac jaculis agi res cæpta: Navarchi illi, seu transfugæ, quibus naves suas Tartari gubernandas dederant; dum primo terrore, tumultuque miscentur omnia, à nemine observati in mare demittunt sese, ac natatu ad suos revertuntur: favebat autem fugientibus fumus maximus, qui à tormentis bellicis absistens nocturnam planè caliginem reducebat. Ingens ergò metus ac perturbatio Tartarorum animos invasit; tum quidem maximè, cùm deesse Navarchos omnes serò scilicet cognoverunt: accedebat etiam quòd equis campisque assueti homines, & mari profus infueti, novâ illâ præliandi ratione parùm uti scirent; multi etiam in mobili ac fluctuanti navigio ægrè possent vel pedibus consistere.

51. Quid multa? Deleri omnes ad interneccionem poterant, nisi partem clas-
sis

TARTARO-SINICA. 63

sis non modicam, quem victrix Quesi-
 gi nondum concluderat, maturior fuga
 præsentis exitio eripuisset: pars tamen
 magna vel jaculis hostium confossa pe-
 riit, vel aquis est hausta, vel in hostium
 potestatem capta pervenit: & militibus
 porrò, Quesingus quotquot esse veros ac
 germanos cognovit, ductoribus eorum
 contrucidari iussis, reliquos naribus au-
 ribusque mutilatos devehit iussit in con-
 tinentem, tam insigni probro, ærumnas
 ac necem patris, & acerbitatem doloris
 sui quadantenus ulciscens. Etenim vix
 dubitabat quin à furente Tartaro vel
 jam interfectus, vel proximè interficien-
 dus pater esset: neque aberrabat multùm
 suspicio; quippe eodem ipso anno, quam-
 vis in arctâ custodiâ Nicolaus Pekini de-
 tineretur, assiduè tamen agitabat animos
 Tartarorum una suspicio, quòd is per
 clandestinas ad filium litteras atque con-
 filia, multa moliretur contra quietem
 Imperii: quæ quidem suspicio usque eò
 tandem invaluit, ut cùm deindè mortuo
 Imperatore Quatuor-viri Rempublicam
 administrarent, causa hominis ad Tribu-
 nal, quod suppliciorum vocatur (Sinæ
Him pu dicunt) delata fuerit: hujus Tri-
 bunalis est de criminibus cognoscere,
 fer-

*Quesi-
 gus mari
 victor de
 victis ca-
 ptisque
 cladem
 suam ul-
 ciscitur*

*Nicolaus
 Pekini
 detinetur
 agitabat
 animos
 Tartarorum*

ferra sententiam, & pro delicti gravitate
 pœnas constituere; mox deindè quæ con-
 stituta sunt Imperatori offerre, qui si om-
 nibus subscripserit, illicò sententia exe-
 cutioni mandatur: sed is moderari ple-
 runque solet supplicii acerbitem, non
 rarò etiam rejectâ Judicum suorum sen-
 tentiâ, innocentes declarare quos illi
 damnaverunt.

*Nicolaus
 pater
 Quesi-
 gi pericli-
 tatur.*

52. Itaque ubi fama hujus rei percre-
 buit, familiares & amici hominis qui ad
 id tempus necessaria suppeditare consue-
 verant, nec delicias etiam Seni deesse pa-
 tiebantur; ad hæc custodibus conniven-
 tibus identidem adiri soliti visendi gra-
 tiâ, omnes scilicet pertimuere. Cùmque
 eodem tempore vigilæ intenderentur, &
 solitâ cum severitate res ageretur, nemi-
 ne amicorum vel appaere auso; in tantâ
 solitudine cæpit miser egestatem quoque
 sentire: quæ quidem fuit ejusmodi, ut
 non dubitaverit, fidi hominis operâ ad
 hoc usus, à Patribus nostris duos tresve
 aureos eleëmofynæ nomine flagitare: in
 has angustias redactus tunc erat, cui opes
 totius Orientis quondam non sufficece-
 rant. Non carebat hæc eleëmofynaa pe-
 riculo suo: neque enim frustra vel ami-
 cissimi pertimuerant: Non sustinuerunt
 tamen

TARTARO-SINICA. 65

tamen Patres non opitulari, præsertim flagitanti: accedebat etiam spes illa, fore ut tam animosâ nostrorum charitate perspectâ & quantum sit Ethnicos inter & Christianos discriminis, excitaretur ex gravi illo animi veterno, quo jam per tot annos sopitus jacebat ac oppressus. Igitur amicissimis verbis salutari jussu decem circiter aureos dono misere: munus pro mittentium tenuitate sanè magnum.

53. Obstupuit Nicolaus, & obortis repente lachrymis; ecquis hanc fidem speret (inquit) ab exteris hominibus! at ego, si detur pristinæ fortunæ restitui, profectò non ingratus ero. Sera vota. Quippe non multò post tempore, sive quod reverà de insidiis convictus fuerit, sive quòd plurimis gravissimisque damnis, quæ identidem Quesingus inferebat, exacerbati homines, cùm in filio non possent, in ipso patre ulciscerentur dolorem suum (persistente semper illâ quam dixi insidiarum suspicione) Ut ut fuerit, certè Judicum sententiis ad mortem, & eam quidem cum insigni cruciatu conjunctam damnatus fuit: videlicet, ut vivo ac spiranti per minutissimas corporis mutilationes, initio ab extremis membrorum factò, vita paulatim tolleretur:

*damnatur
ad mor-
tem cum
duobus fi-
liis.*

E

sup-

supplicii genus, quod uti morosum est ac lentum, ita ad sensum corporis ac cruciatum longè est acerbissimum. Verùm moderantibus sententiæ rigorem Quatrumviris, in mitiore pœnâ, ut capite plecteretur tandem constiterunt. Neque sic tamen cruciatu suo miserrimus caruit; habuit enim socios supplicii sui duos parvulos filios, quorum alterum in ipso carcere genuerat: quis autem neget, mortem horum innocentium accidisse patri quavis morte, & quovis cruciatu acerbio- rem? Et hic igitur finis Nicolai fuit. Infelix! qui tam singulari Numinis favore tam malè usus, quod sibi datum fuerat temporis ad negotiationem salutis æternæ, miserabiliter in cumulandis opibus, & consecrandis honoribus consumpsit: & lethali animæ veterno correptus, nunquam deinde vel salutaribus Patrum Nostrorum clamoribus, vel adversantis fortunæ tot quasi vellicationibus ustionibusque potuit excitari.

*Mors mi-
litum*

54. Exitum vitæ nihilominus funestum sortiti sunt milites illi, quos paulò antè narrabamus, à Quesingo tam fædè inutilatos in continentem fuisse expositos. Repetebant illi pristinam stationem suam, Aulam videlicet: sed hæc, aver-
fata

fata probrum, venire prohibuit. Annum igitur ac dimidium in Metropoli Provinciae *Ché Kiam*, *Hám chéu* dictâ, substiterè: tandem patrociniis amicorum, qui in Aulâ versabantur, factâ potestate suos revisendi, cœptum iter Boream versùs profecuti sunt. Verùm ubi in Aulam pervenère, atque adeo in conspectum totius (ut ita loquar) Tartariæ (hîc enim præcipua Tartarorum sunt castra, totumque militiæ robur in Aula stationem habet) tantus incessit pudor commilitonum animis, & tanta simul Ducibus ac Præfectis subiit indignatio, sensusque tam acerbus ob hoc probrum genti suæ illatum, ut illud nonnisi morte ipsâ eluendum rati, omnes ad unum contrucidarint: documentum quoque posteris (ut intelligo) relicturi, longè satiùs esse militibus fortiter ac generosè mori, quàm cum ignaviâ & probro vivere.

55. Cæterùm non in hos tantùm, sed *clades*
in Univerſum Imperium damna cladis *Imperii*
in mari acceptæ redundarunt: imò *Sinici*,
Quæſingo ipsi (quod incredibile multis videbitur) damno fuit victoria sua: Et enim cùm is & clade Nankinensi, & multò magis patris fratrumque interitu vehementer exacerbatus; & hac rursùs
E 2 victo-

victoriâ superbus ac insolens multo majori impetu quàm unquam antea, modò hîc, modò illic exscensione factâ prædas ageret, expugnaret stationes militum, infesta haberet omnia: ultimo in tantis malis remedio usuri Tartari, fugam & solitudinem hostibus suis objecerunt: orâ maritimâ longè latèque nudatâ incolis, materiam prædarum, ex quibus hostes mirificè crescebant, omnem penitùs subtraxêre: ad hæc, commercia, quæ Sinis in continente degentibus assidua cum hoste erant, non modò rerum, sed etiam consiliorum cum magno utique periculo rei Tartariçæ, omnia feliciter impedivêre. In hunc finem prodiit anno supra millesimum & sexcentimum sexagesimo secundo Imperatoris Edictum, quo propositâ capitali poenâ jussi sunt accolæ maris omnes mutare solum, & miseri scilicet in ipsâ patriâ suâ exilii acerbiter sentierunt; ad spatium quippe triginta stadiorum Sinicorum (quod duabus leucis Hispanicis ac dimidiæ respondet) coacti sunt ad interiora continentis commigrare. Itaque Edictum hoc tametsi politicis rationibus rem æstimanti non iniquum videri possit, quippe è bono totius Reipub. atque ad conserva-
tio-

tionem novi Imperii propè necessarium; executione tamen prorsùs inhumanum fuit & crudele. Cùm hîc enim, ut inter Ethnicos, rara sit mutua illa hominum inter se charitas; adeoque & rara quæ in Orbe Christiano tantopere viget in miseros & egentes pietas; quotiescumque casus incidit ejusmodi publicæ calamitatis, credi vix potest, quot & quàm graves ærumnas inops infimumque vulgus patiatur. Et hîc ego si propter Edictum Regium periisse dixero decies centena hominum millia eoque amplius, an apud Europæos homines vera narravisse censebor? Non existimo. Sed profectò quisquis Imperii Sinici mediocrem notitiam habuerit, minimè laborabit, ut fidem habeat narranti.

56. Sex omninò Provincias aluit Oceanus Sinensis: Ex his igitur una dumtaxat (ut de aliis quinque Provinciis jam non agam) *Fokiensis* scilicet ubi cum inexorabili rigore Regium Edictum executioni mandatum fuit; una (inquam) *Fokiensis* Provincia amisit multa millia, non dico familiarum ac domorum, sed partim cætuum, partim etiam Pagorum qui maris littora obtinebant; nec pauci de dictis pagis fuerunt,

qui mille familiis singuli continerentur : amiffisse porrò ob eam caufam dixi , quòd accolæ ifti cùm pifcatores ferè effent omnes vel agricolæ , hi ex agello fuo , illi verò ex mari victum fibi & fuis quæfittantes , tam neceffariis vitæ fubfidiiis repente deftituti , ærumnis ac fame fcilicet paffim miferi periére ; multi quoque in defperationem acti in puteos & ftagna præcipites dederunt feffe , vel laqueo vitam finiére . Urbes inclytæ , & emporia prorsùs opulenta , propterea quod effent mari proxima , deftructis longè lateque fuburbiiis , complures familias privari viderunt avitis fedibus , & plurimos fuorum civium ad egeftatem redactos . Fecerunt etiam jacturam rei fuæ , fcilicet Chriftianæ , veteres in hac Provincia coloni animarum (nifi fortè pifcatores hominum dicere malueris) Anthonius de Gouvea , & Petrus Canevari Societatis JESU Sacerdotes : difperfis huc atque illic Neophytis fuis , dirutifque domiciliis ac Templis perquàm venuftis , quæ propè oram maris obtinebant . Nec minora paffi funt damna Sacerdotes alii ex Religiofo Prædicatorum Ordine , qui non exiguo numero , & cum felici incremento rei Chriftianæ complures annos

*rei Chri-
ftianæ de-
trimenta*

ver-

TARTARO-SINICA. 71

versati sunt in hac Provincia, labore magno, tam piscatorum ad oram maris, quàm colonorum in interiori regione Apostolicum munus obeuntes. Erant his inter maris accolæ cætus numerosi Christianorum, adeoque privatæ ædes, & sacræ, magnis curis & impendiis extructæ; quas inter primas tenebat ea, quam Joachimus Vir gesto Magistratu clarus, sed integritate vitæ multò clarior, Supremo Numini dedicarat, non modò nitore suo & elegantia, sed formâ quoque similem Europæis. Cæterùm communi hac calamitate amissis Templis, & Christianis aliò commigrantibus, coacti sunt Patres unâ cum illis ad interiora se recipere; & qui piscatores adhuc egerant, posthac colendæ Christi vineæ, pascendisq̃ Neophytorum gregibus operam dare.

57. Porrò *Quantoniensis* Provincia, uti *Fokinensi* (quâ parte hæc Austrum spectat) est proxima, ita & hostium excursionibus obnoxia in primis erat; adeoque severam Mandati Regii executionem & ipsa in primis sensit. Certè per hos ipsos dies (ne longiùs abeam) dum hæc maximè scribo, *maritima* Civitas frequenti olim portu, commercioque no-

maritima
civitas
solo a-
quata

bilis, & quæ perstiterat ad hæc usque tempora, propterea quòd hostiles impetus utpotè munita firmaque ferre posse videretur; hæc, inquam, Civitas nunc tandem jussu Regis, incolis omnibus aliò commigrare jussis, solo fuit æquata: Neque alia demoliendæ Civitatis causa fuit, quàm quòd suspicarentur, ab eo, qui præsidio militari præerat, ac nonnullis Oppidanorum, clandestina cum maritimis hostibus commercia exerceri.

*Macaën-
sum ve-
xatio*

58. Hoc tam commune tot Provinciarum incendium Macaënnes quoque cives ambussit: ambussit, inquam; nam relinquere Sedes suas, & in continentem commigrare adhuc quidem non sunt jussi. Verumtamen dici vix potest quàm multa graviaque incommoda propter hoc Imperatoris Edictum patiantur. Primò quotquot in ea Urbe degebant Sinæ (septem millia hominum fuisse constat, in quibus etiam fæminæ puerique censebantur) omnes ad interiora Provinciæ *Quantoniensis* revocati sunt. De repente igitur, & fabris, & naviculariis, & bajulis, & omni genere mechanicorum hominum orbatam se vidit Civitas; veluti manibus pedibusque mutilatum corpus. Ad hæc, consueta cum civibus negotia-

tio

tio severè est Sinis interdicta; sic ut ex continente non modò nullæ jam venirent merces quæ cum lucro alias in terras deportarentur; sed ne illa quidem quæ ad vitæ sustentationem sunt necessaria nisi parcè malignèque suppeditarentur. Lusitanis autem hoc loco nulli prorsùs agri sunt, fundi ac fodinæ nullæ: unica vivendi via mare est: quod olim quidem, quamdiu Japonia patebat, immensas isti Emporio divitias invexit; postea verò quàm illa nefarium indixit bellum Deo simul ac Lusitanis, hi instituto cum vicinis Insulis Regnisque commercio tenuiter jam quidem, sed tamen utcunque vitam tolerabant. Neque ignorabat hoc Tartarus: nihilominùs omnem prorsùs navigationem miseris interdixit: qui nisi occultis magnisque muneribus Provinciæ Governatores aggressi, Operas aliquot mechanicos, nec non navicularios obtinuissent, facultatem quoque, quàm maximè clàm poterant, navigandi, commerciique exercendi, utique durare tot in ærumnis ad hunc usque annum minimè potuissent.

59 Sed quoniam Civitas Macaënsis non de unâ tantùm Missione Sinicâ, sed de totâ re Christianâ quæ continetur hoc

labores
PP. So-
cietatis
IESV

ultimo Oriente benè semper fuit promerita; Nostra autem Societas exemplo Patris, & Conditoris sui Ignatii semper hoc cordi habuit ut benè de se meritis vicem, quoad vires ferrent, non ingrata rependeret; operæ pretium fuerit paucis exponere quantoperè Socii laborarint, non illi tantùm, qui in Collegio dictæ Civitatis tunc versabantur, sed ii quoque qui vivebant in Sinicâ Missione, Civitatis amicissimæ sublevandæ causâ. Laborabat etiam vicissim Civitas ipsa pro sui conservatione tantò impensius, tantòque acriùs cum iniquitate temporum & Tartarorum dimicabat, quantò majoris interesse videbat sui conservationem, ut Missiones Sinicæ, Japonicæque conservarentur.

P. Iacobus
le Faure
ad Aulam
properat

60. Versabatur in *Cán chéu* (quæ Urbs est Provinciæ *Kiám sí* frequentia virorum nobilium, bellique studiis clarissima) is qui rem Christianam illuc primus induxerat, & per annos aliquot feliciter administrarat P. Iacobus le Faure: nec multi dies erant, quòd idem totam Missionem Superior moderari coeperat: hunc ergò Lusitani, simulatque de interdicitâ navigatione certiores facti sunt, per litteras accuratè docent, quo in dis-

cri-

crimine verſetur Urbs ſua, oſtiumque Si-
nicæ Miſſionis; rogant, Aulam confe-
ſtim ut petat, indidem ſi quid poſſet
opis rebus afflictiſſimis allaturus. Leuca-
rum quadragentarum iter erat, & æſtivalis
quidem menſibus capeſſendum: ſub ini-
tium quippe verni temporis anni 1662.
venerant litteræ: placuit tamen profici-
ci, & poſthabito quovis labore & peri-
culo benemeritis opitulari. Inter hæc,
Socii, qui in Aulâ degebant, de omnibus
certiores quoque facti, ſolenter Optima-
tum ſenſus odorati fuerant; atque adven-
tanti Jacobo mox nuntiant, nihil aliud
tunc quidem impetrari poſſe, quàm Edi-
ctum ſive Diploma Regium ad Præfe-
ctos *Quantoniensis* Provinciæ, quo eiſ-
dem conſervatio Macaënsis Urbis com-
mendetur. Ad quos adeò cum totius rei
conficiendæ jus ac ratio pertineret; cog-
nito, diploma jam mitti, viſum fuit om-
nibus è re futurum, ut in eandem Pro-
vinciam Jacobus quantâ poſſet celeritate
contenderet; conſilio, authoritate, gratiâ
multum utique momenti ad negotium
felicitiùs conficiendum collaturus.

61. Sexcentis circiter leucis Pekino *Hinc Pe-*
Macaum diſtat; & inſtabat jam hyems, *kinum pe-*
cujus in Aquilonari Sinarum regione *tit.*
quam-

quamvis à polo sanè remotâ, maxima tamen asperitas est. Verùm boni communis ratio, quæ antè Solis ardorem vicebat, hîc urentis Boreæ sævitiem quoque vicit. Itum est igitur: nec sine specie aliqua publicæ authoritatis, quam conciliabant littere Patris Joannis Adami Schall, qui tunc rei Astronomicæ Præfectus gratiâ & authoritate valebat in Aulâ. Itaque per totum iter à locorum Gubernatoribus honorificè tractato, facilis quoque aditus in Urbem Macaënssem fuit. Hîc porrò nihil non tentatum est, plurimâque Cives inter, atque illos qui Provinciam moderabantur agitata, ut potestas Lusitanis fieret more pristino navigandi: in quo uno scilicet totius rei cardo vertebatur. Verumtamen Provinciæ Prætor, & alii Præfectorum cùm scirent obfirmatum esse Quatrumvirorum animum de tollendo penitùs omni commercio & navigatione, nunquam exorari potuerunt, ut datis in Aulam litteris tantæ spei Lusitanorum patrocinentur: scripserunt tamen; nec sine commendatione scripserunt, ac laude Civitatis. Quod ubi cives cognovêre, iterùm scilicet adire ipsi Jacobum atque obtestari, Aulam repeteret ocyùs, ultimos in re tantâ

TARTARO-SINICA. 77

tantâ conatus & suos civium, & sociorum qui in Aula versarentur coram adjuturus. Non usitatâ celeritate (quippe spatium bimestri) Pekinum pervenit. Tum ultrò focii nervos omnes contendere; Adamus in primis; neque is gratiâ tantùm pugnare, sed etiam autoritate; ut cui tam Imperator vitâ functus, quàm domus & familia Regia, Principesque Magistratus, ac Reguli propè omnes plurimùm semper & honoris & benevolentix detulerant; paratus ipse quam per tot annos collegerat gratiam, omnem non modò impendere, sed etiam perdere in gratiam gentis Lusitanæ.

*conatus
Sociorum,
in primis
P. Adami.*

62. Conveniebant ergò certatim amicissimum quemque ex Optimatibus & iis qui à consilio Regierant: fidem Lusitanorum ac merita proponebant ob oculos; annis circiter octoginta quibus Macai confedissent nihil unquam ab eis vel contra Regem, vel Regios Præfectos fuisse peccatum; quod tributis loco à singulis navium quæ in portum appellerent exigi consueverat, cum fide semper præstitisse; expurgata pyratarum latrociniiis vicina maria, multis eorum militibus virtute paucorum quandoque cæsis ac fugatis: (quamquam laudes istas plerum-

*Rei Macaënsium
tractatio*

rumque invido silentio occultabant Provinciae *Quantoniensis* Præfecti, à quibus maximè vulgari, & ad Regem perscribi oportebat) præter hæc, alia commiserationem quoque movere nata; Urbis solitudinem, inopiam, famem studiosè inculcabant iis, quos intelligebant de summâ rerum consultum iri: jamque agitabatur res Macaënsium in Conciliis Regiis perquam fervidè; & litteræ Præfectorum *Quantoniensium* iterùm iterùmque expendebantur: quando tandem ex his ipsis petita ratio fuit & causa Civitatis destruendæ. Etenim sic ii de Lusitanis scripserant, ut quamvis dignos esse dicerent qui conservarentur, negarent tamen id Sede pristinâ posse vivere si navigare prohiberentur. Quapropter causâ totâ jussu Regis delatâ ad Supremum Belli Concilium (*Pim pû* Sinæ vocant, cujus & arbitrio potissimùm clausa fuerant maris ostia) Decernitur hîc, ut cives Macaënses ad unum omnes in patriam suam amandentur. Actum ergò hîc erat de prænobili Orientis Emporio, nisi fides atque ardens Studium Sociorum pro amicâ Civitate pugnavisset: enimverò quasi nihil ad id tempus egissent, sic vires animi corporisque impendere; iterùm atque

*Cives
Macaën-
ses in pa-
triam a-
mandan-
tur*

atque iterum per se, per amicos suos, & civium merita, & rei æquitatem Judicibus exponere, miscere etiam preces & lacrymas; sed has tamen domi potissimum, atque ad Aram, & coram illo Judice cui uni jus omne perspectum est, omnisque libertas vel invita servit. Ne longior sim; lata jam sententia, tametsi revocata non fuerit, mansit tamen tandem suspensa, datis iterum in Provinciam litteris, quoad de totâ re penitus cognosceretur: quæ quidem mora Sociis accidit gratissima, quòd sperarent interea temporis animos Pekinensium ad æquitatem clementiamque paulatim flecti posse. Neque fefellit ipsos spes sua; paucis enim post mensibus cum à Prorege, aliisque Provinciæ Moderatoribus præclare admodum in rem Macaensium scriptum fuisset, suffragati sunt illorum sententiæ Bellici Concilii Judices, unaque fuit omnium sententia, conservari oportere tam fidam tamque amicam Civitatem, adeoque potestatem civibus fieri, cum paucis saltem navibus, excurrendi quotannis in altum commerciorum causâ.

63. Gaudio triumphabant Socii, quippè votorum propè summam consecuti: quando repente nuntiatur, Quatuor-

*impensius
certatum
precibus
& lachry-
mis*

*voti com-
petes facti*

*Vix sta-
tionem in
Urbe ser-
vant*

tuor-

tuor-viros Imperii Governatores nequaquam sententiæ isti subscribere; unum dumtaxat Prætori cæterisque Provinciæ Magistratibus in mandatis dare, Civitatem conservatam velint, nihilque earum rerum, quæ ad vitæ sustentationem necessariae sunt, incolis deesse patiantur, navigationem verò prorsus interdicti. Itaque de tantâ spe dejecti Patres, non tamen amisisse prorsus omnem sibi videbantur, impetratâ saltem Urbis conservatione. Cùm rursus alter adest nuntius, isque longè tristissimus, actum esse de Macao: Quatrumviris enim dum inter se consultant, ac rem totam severiori trutinâ expendunt, temerarium scilicet videri, plenumque periculi, portam Imperii sui tam patentem fidere hominibus exteris, quorum animi jam proculdubio abalienati sint ab nomine Tartarico, quippè non unâ re, nec semel offensis: quocirca decretum esse ac fixum, cives omnes nemine excepto quamprimùm dimittere, arces verò Urbemque totam, ne fortè maritimis hostibus sit usui, solo æquare. Agitabantur autem secretò hæc omnia, & decernebantur: quò majus Dei beneficium fuit, Socios de tam arcanis consiliis potuisse cognoscere: qui haudqua-

qua-

TARTARO-SINICA. 81

quaquam fracti animo, fretique Deo potissimum, & per iteratas hostias ritè propitiato; cùm præcipuos amicorum de-
nuo convenissent, rationes attulerunt adeò potentes pro Urbis conservatione, adeoque appositas ad ingenium Tartarorum (usi maximè operâ præpotentis Viri, & duobus Sociorum Magalhanio Buglioque amicissimi) ut tandem mutata rursus severiore sententiâ constituerint Imperii Governatores in priorè illâ conservandæ Urbis omnino persistere. Non sine illustri quodam argumento Divinæ opis atque Potentiæ.

64. Rebus in hunc modum confectis *est major spes facta.*
Jacobus in Australes Provincias revertitur, Sociis qui in Aula persistebant intentâ semper curâ atque in omnem partem vigilare jussis pro benemeritâ civitate: cui quamvis multum debere se intelligat & verò gaudeat Societas nostra; in hac tamen illius causa non minus difficili quàm periculosa, retulisse gratiam aliquam tantis meritis videri potest: certè causa fuit ejusmodi; & tali tempore ac loco tractanda, ut ne pauci, etiam Amicorum, & quidem in foro Pekinensi jurisque diu multumque versati, præ-
tamen negarent quidquam opis aut
F. ope-

operæ conferri ab se posse. Sed nimirum quod hi nec tentare quidem sunt ausi, Nostrorum labor & invicta constantia quadantenus perfecit. Regis voluntate Macaënsibus expositâ, Prætor aliique Præfectorum ut afflictos solarentur, atque in officio scilicet continerent bono esse animo jubebant identidem, brevi namque maritimos hostes ultrò dedituros sese, atque ita patefacto rursùm mari, liberoque ut antè commercio, nihil utique defuturum: paulisper modò communem plurimis calamitatem sufferrent. Neque est quod arbitremur verba hæc fuisse miseris data. Spes erant minimè fallaces ac vanæ: hostes enim per illam totius oræ maritimæ vastitatem à pristinis suis commerciis prædisque prohibiti, ne aliter ferè quàm rami à trunco suo abscissi, succoque nativo jam destituti marcescebant quodammodo, ac victûs aliarumque rerum penuriâ propè exarescebant: adeo quidem, ut, nisi suâ se industriâ alteri quasi arbori insevisissent (Insulâ, quam formosam vulgò nominamus, Hollandis ereptâ) fames ipsa proculdubio coëgisset omnes vel Taro se subdere, vel in diversas procul eius commigrare. Cæterum quia diligenter

TARTARO-STAN...

& à multis in Europam perscriptum
fuisse scio de hoc Quelsingum inter &
Hollandos bello, victoriâque illius; ego
hîc summam dumtaxat seriem totius
rei exponam.

65. Quærebat populo suo per tot an-
nos jam fluctuanti sedem aliquam stabi-
lem Quelsingus; sed ejusmodi, quæ vi-
ctum quoque & alia ad humanæ vitæ
sustentationem necessaria affatim præ-
beret: tenebat ipse nonnullas Insulas
præsidio; sed hæc quod ignobiles, & par-
væ essent, ad hæc Sinarum continenti
perquam vicinæ, utique tam numerosæ
genti vel conservandæ, vel sustentandæ
nequaquam erant accommodatæ: Con-
jecit ergo oculos in Insulam *Tai vâm*
(Hispani *formosæ* nomen indiderunt)
quæ Insula neque adeò remota erat, quin
ventis utcumque faventibus illicò per-
veniri posset ad oras ac portus Sinarum;
neque adeò propinqua, ut ab his sibi
quidquam metueret: Erat autem per-
ampla fertilisque regio; &, siquidem
cultores industrios, id est Sinas, nancif-
ceretur, proculdubio rebus omnibus pro-
victu, cultuque corporis humani ad de-
licias quoque abundatura. Sedenim diu
erat quòd in eâ sedem Hollandi fixerant;

*Quesin-
gus Insu-
lam for-
mosam ab
Hollandis
capere
tentat*

quippe suo cum Japonibus commercio perquam opportunam, & propter atroces crebrosque Sinici Maris turbines ac tempestates propè necessariam: quam adeò ne amitterent aliquando Arcem ex normâ Europæâ ibidem struxerant maximè firmam, maximèque munitam: tormenta majora ex ære centum, ducenta ex ferro pro muris stabant: præsidarii verò mille & quadringenti numerabantur. Itaque difficilis, & ardua sanè res erat Insulæ istius occupatio: Neque latebant hæc omnia Quelsingum, verumtamen cum hinc urgeret hominem dura quædam necessitas; illinc recens victoria, quam de Tartaris reportaverat animaret; aggressus est tandem dictæ Arcis obsidionem.

*Classis in
conspicuum
venit Insu-
la*

66. Igitur anno 1661. selectissimarum navium classis in Insulæ conspectum Quesingo duce venit: armis atque militibus instructa; varii quoque generis apparatus, qui obsidendis & expugnandis Urbibus necessarius est, vehebat. Fortè stabant in anchoris non procul ab ipsâ Arce quinque naves onerariæ Bataavorum, quæ classem eminè conspicatæ, cum viderent eam directis in terram proris appropinquare, sublatis celeriter an-
cho-

choris obviam procedunt, exploraturæ tandem quo consilio veniretur. Haud dubia belli indicia extemplò data. Ergò in Arce conclamatur ad arma. Nec mora, centum expediti pedites ad litrus convolant exscensionem hostibus prohibitori; tam pauci multis millibus; contemptui nimirum Sinæ erant: sed damno fuit contempsisse: ipsâ multitudine oppressi perierunt propè omnes. Feliciore cum successu quinque illæ, quas dixi, Naves rem suam gesserunt, ultæque sunt sociorum necem. Etenim cum paulisper ab hostili classe fugientium instar declinassent, uni suarum Navium magnam vim nitrici pulveris imponunt, rebus mercibusque majoris pretii celeriter in alias naves trajectis, mox igniarium funem seu fomitem accendunt, tali que aptant loco modove, ut exacto quod ipsi constituerant tempore, ignis fomitem suum paulatim depastus, haud dubiè pulverem contingeret, ac inflammaret. Dolis in hunc modum paratis classi propiores fiunt: hîc postquam velantium in morem hinc atque hinc tormentis majoribus aliquantisper certatum fuit, sociis, qui navem insidiosis ignibus instructam gubernarant, scaphâ latenter

*Hollandi
igniariam
immit-
tunt*

elapsis, unâque illâ relictâ quatuor reli-
 quæ simulatam rursûs fugam repente
 capeffunt. At Sinæ dum quatuor fugien-
 tibus unam vident consistere, & hanc
 quòd incerta fluctuaret, hominibus va-
 cuam esse conjiciunt, clamore sublato
 advolant alacres: ac primùm quidem fi-
 dentiores nonnulli promptioresque na-
 vem scandunt (prædæ spes animos da-
 bat) suspensò tamen ac timido pede ex-
 plorant omnia, latere insidias suspicati;
 quarum ubi nulla dari vident indicia,
 qui foris circumstant, tum verò appli-
 care cærtatim, raptimque conscendere,
 & velut in Arcem jam captam alii atque
 alii irruere turmatim, concurrere, lu-
 strare omnia, prædæ quidpiam sibi quis-
 que expetentes. Cùm ecce dissilit horri-
 bili cum fragore navis: tabulata cum ip-
 sis qui insunt hominibus, malos etiam,
 cæteraque navis armamenta flammaram
 immensa vis quaquaversùm jaculatur:
 strages editur sanè miserabilis non ho-
 minum tantùm sed etiam navium quot-
 quot huic tam atroci fulmini propiores
 accesserant: Spectabant ab alto cladem,
 & fruebantur sævo spectaculo qui insi-
 dias struxerant Hollandi; nec dubiam
 victoriæ spem ab auspiciis adeò felicibus
 capie-

*Hæc mag-
 nam cla-
 dem na-
 vibus
 Quesiugi
 infert*

-qsls

21

capiebant : sed enim fefellit eos spes sua :
 quamvis enim ex illo tempore nullæ Si-
 nicarum navium cominùs congregari cum
 Batavicis ausæ fuerint ; Sinæ tamen ob-
 sidione Arcem cingere, & vallo fossisque
 se munire magnis animis institerunt :
 Ergò quatuor illarum navium unâ, sup-
 petias obsessis petiturâ, in novam Bata-
 viam contendunt : altera dum furtim
 subit interiora portûs, atque ad muros
 Arcis & propugnacula conatur applicare
 vadis hæsit illisa, quibus cum eripi non
 posset, flammis protinùs absumitur, quas
 scilicet ipsimet qui eâ vestri fuerant, ne
 veniret in hostium potestatem, fugientes
 injecere. Binis, quæ supererant, velita-
 tiones propè quotidianæ cum hostili
 classe erant, ad quam ceu ludibunda mo-
 dò accedebant, modò recedebant impu-
 nè, ac pro libitu, captatæ quidem sæ-
 piùs, nunquam tamen captæ : quippe
 Sinicos Myoparones tametsi naves Eu-
 ropææ mole vix superent, tamen non
 solum structuræ firmitate ac robore, sed
 in primis agilitate quadam, & levitate,
 usuque ipso velorum, quamquam unâ re
 vincunt rursùs Europæas Sinicæ, quodd
 illæ dum fortè venti posuerunt, in Salo
 velut immobiles consistant ; suas verò

Sinæ Malaciæ quoque tempore moliantur; lentè quidem, veruntamen perquàm dexterè, certo quodam genere remorum (qui clavi quoque usum præbent) moles tantas quocumque placuerit agentes.

Quesingus arce potitur

67. Menses omnino septem tenuit obsidio. Cumque Batavorum classis quæ ab Austro suppetias latura jam venerat, obsessis nequidquam conaretur succurrere; tandem dedentibus sese præfidiariis Quesingus non Arce tantùm, sed immensis quoque divitiis, quas Arx illa continebat, potitus fuit. Potissima verò deditiois causa, non tam vis hostium fuit ac virtus, quàm fitis & penuria aquæ dulcis, atque adeo morbi lethales atque pestiferi, qui potum aquæ falsuginosæ vitiatæque sequi solent. Certè de mille & quadringentis præfidiariis quingenti dumtaxat superstites fuere. Victores autem sua vicissim fames exercuit obsidionis tempore, & multos illorum extinxit: extinxit item non paucos Hollandorum, quos variis in stationibus per Insulam dispersos, ut indigenas in officio continerent, repentinus hostium adventus Arce excluserat: sic ut utrobique non defuerit luctus & lachrymarum copiosa materies. Rei quoque

Ba-

TARTARO-SINICA. 89

Batavicae maximo fuit damno, maximo-
 que hostibus adjumento perfidia trans-
 fugarum aliquot: horum quippe indicio
 atque operâ Quesingus ad id usque tem-
 pus Europæ militiæ industriæque pa-
 rum peritus brevi didicit & propugna-
 torum conatus eludere, & munitiones
 Europæas aggredi & expugnare. Factâ
 porrò deditioe, præfidiariis quidem
 suæ cuique res ac fortunæ manserunt in-
 tactæ: at verò quidquid commune fuit,
 sive Batavicae Societatis, totum cessit
 Victori: incredibilis vis auri argenti-
 que panni etiam purpurei (vulgò scarlatam
 dicimus) nec non piperis, ambari, alia-
 rumque mercium ingens copia; atque
 ut verbo plurima complectar, summa
 capitalis Japonicæ negotiationis in hac
 Arce asservabatur. Itaque non desunt
 qui subductis accuratè rationibus affir-
 ment, jacturam rerum quam Societas
 passa tunc fuerit septem millionibus
 æstimari posse.

68. Dicitur vix potest quanto fuerit *ed trans-*
 emolumento Quesingi rebus ista victo- *fert sua-*
 ria. Cum enim ad hæc usque tempora vis *rum for-*
 omnis ac potentia illius solis ferè consta- *tunarum*
 ret classibus, atque aded fluctuaret sem- *sedem &*
 per; nunc tandem pedem figere potuit, *Regiam*

& amplæ fertilisq̄ue Insulæ solùm natus formare paulatim Rempubicam; & Regnum suum stabilire. Erat illi quidem Urbs alia non procul à continente Provinciæ *Fókién*, in Insula quoque sita; Chinchilungi opus; statio tutissima quamvis multarum navium; Urbs, inquam, præclarè munita, non à naturâ solùm, sed etiam ab arte (*Hiá máien só vulgi nominabant.*) Veruntamen quia inimicis littoribus admodùm vicina, non erat usquequaque secunda tantarum opum bellique sedes: dum igitur domum suam: familiamq̄ue hinc transferre cogitat, & in Arce Batavis ereptâ superbam Regiam moliri, veniunt ei litteræ à filio: degebat is unâ cum Matrè suâ in eâ, quam dixi, Urbe, adolescens decem jam & octo natus annos; numerosa item Quisingi familia, nec paucæ ejusdem pellices ibidem commorabantur. Litteris istis nuntiabat adolescens se auctum filiolo esse; idq̄ue Patri suo gratulabatur. Non potest Sinis hominibus quidquam nuntiari hâc re jucundiùs, aut optatum magis. Ergò mirum in modum gavisus nuntio pater missis illicò mille aureis natalem parvi nepotis pro dignitate celebrari jubet. Sed ecce vix pauci dies effuxe-

fluxerant cùm perferuntur aliæ litteræ *fit certior*
 à Viro nobili scriptæ, qui cliens erat, *de filiis*
 idemque focer Quefingi, quippe cujus *flagitio*
 hic filiam duxerat in concubinam, seu
 uxorem secundariam pro more & liber-
 tate Sinarum: certior fit hisce litteris de
 insigni flagitio filii sui: narrat enim so-
 cer, pueri modò nati matrem filiam suam
 esse, ipsam illam, quam in uxorem Que-
 fingus nuper duxerat. Acerbissimè tulit
 hanc injuriam pater; sic prorsus ut misso
 confestim fido homine, præcipuæque
 inter suos authoritatis, jusserit & filium,
 & nepotulum, & hujus denique ma-
 trem interfici: Verùm tametsi maximè *trucidare*
 dissimulanter ac secretò res ageretur; non *eum tu-*
 potuit tamen cædes ista sic perfici, quin *bet*
 insidias subodorata fuerit prima legiti-
 maque Principis conjux, quæ eadem
 mater adolescentis erat qui ob flagitium
 ad necem quærebatur: monitum ergò de
 imminente periculo filium jubet extem-
 plò ad interiora arcis confugere, & mul-
 to milite aditum loci custodire. Certè
 quam præsentis periculo Juvenem eri-
 puerit, vel hinc patet, quod parvulus
 jam simul cum adultera matre neci erant
 dati.

69. Redit ergò ad Quefingum homo:
 fi-

Filium fugâ elapsum iterum queri ad necem mandat.

filium fugâ elapsum nunciat; adulteram tamen, & natum ex eâ puerum interfecit. Placari equidem duorum sanguine quamvis justæ gravesque iræ poterant. At ille quasi furiis quibusdam actus & obfirmato prorsus animo in cædem filii sui, atrox insuper & plenum immanitatis consilium capit. Denuò navigare hominem jubet: addit illi selectam militum manum: clam deinde præcipit, ut summâ cum dissimulatione rem agens, hoc efficiat in primis, ut cum suis intra muros admittatur, admissus dato repente signo & filium, & suam ipsius uxorem legitimam, & omnes militum Præfectos interficiat. His dictis dare vela jubet.

Patescunt insidia.

70. Diu erat quòd pacati nihil ab Insula formosa tam Filius, quam Mater ejus Quesingi conjux, nec non Præsidarii omnes expectabant. Ubi ergò rursus adesse vident Ministrum nuperæ cædis, & adesse tanto cum milite; enimverò parari atrox quidpiam suspicati sunt: jamque aded prohibitori novum militem Urbis ingressu erant; sed prævertit eorum ductor, qui ultrò suis ingressum vetuit: hunc ergò perhonorificè acceptum in Arcem deduxere: cibariis interim largissimè submissis quibus & milites

tes & navicularii reficerentur: Et illo quidem die Gubernator Urbis cum Adolescente Quesingi filio, præcipuique militum Ductores novum hospitem, ceu Legatum Principis sui, festis de more ludis atque convivii excepere: quæ dum in multam noctem de industria protrahuntur, interea certi homines ad id opus jam antè designati miris quibusdam artificiiis ac dolis in navem quæ hospitem adduxerat insinuant sese; penetrant in conclave; arcas & scrinia effringunt; eximunt codicillos ac litteras, omniaque sollicitè perscrutantur. Quid multa? Ipso Quesingi chirographo patescunt infidiæ, & crudelissima patrandæ cædis consilia manifesta fiunt: ergò revolant in Urbem trepidi: nuntiant rem Præfecto Urbis, ipsique filio Principis, cujus & litteræ cum chirographo exhibentur.

71. Sine morâ manus injiciuntur Hospiti. At ille cognito quod gestum fuerat, minimè turbato in re turbatissimâ animo: Obtestor vos (inquit) audite me Viri fortissimi: mox ubi audiveritis statuite de vitâ meâ quod placuerit: Non inficior ego periniquum fuisse, sed & crudele Principis mei mandatum: quid enim magis iniquum, quàm cæde tot

Attentatum facinus excussat, missus à Quesingo Præfectus.

in-

innocentium privatam dolorem ulcisci? Vel quid immaniùs quàm quod in filium suum tam dirè sæviat implacabilis Pater? Sed profectò testor ego nunc quoque cælum ac terram, certum mihi fuisse, fixumque animo non exequi quod in mandatis datum fuerat: quâ fretus conscientia, cum ego ipse milites meos Urbis aditu prohibuissem, non dubitavi tamen invitatus à vobis huc venire & solus & inermis: nunc igitur videte quid agatis, an malitis & me & milites quos adduco habere socios & commilitones, quibus cum innocentiam vestram tueamini; an verò me interfecto iustissimum tandem Principis nostri furorem, & implacabiles ipsiusmet cæli contra vos iras concitare? Æqua omnibus visa est oratio. Ergò ruit in amplexum hominis Quesingi filius, dexteram dat fidei pignus, idem quoque cæteri convivarum certatim præstitère. Mox deindè iurando promissa fides mutua: tum remotis arbitris cæptum est de summâ rerum deliberari. Aderat inter cæteros Urbis Præfectus vir & civibus & militibus mirè charus; opulentiâ verò vix ulli secundus: hic ergò jactam esse jam aleam, atque adeò migrandum in continen-

*Et bene-
volè ex-
ceptus se
in filii
gratiam
insinuat.*

nea

nentem, positisque armis Tartaro parendum non dubitanter affirmabat: desperare enim se de placando Principis animo; vim porrò illius atque arma experiri velle extremæ sibi videri dementiæ: maximè cùm timendum sit (inquit) ne dum nos civili hoc & intestino bello occupamur, ex vicina continente superveniens derepentè Tartarus & nobis pariter & illis (uti plerumque fieri solet) potiatur.

72. Itum fuit ab omnibus in hanc sententiam. Et uxor quoque Principis haudquaquam dissentiebat hanc enim, ut erat virilis animi fœmina, prudentiæque singularis, sui consulebant identidem, & audiebant: Et ipsa res ferè omnes pro Adolescente moderabatur. Fixum ergò erat ac certum, Tartaris se dedere simulatque de adventu Principis fortè inaudirent: neque enim dubitabant quin is sumpturus ultionem cum infestis armis mox advolaret. Et verò quid aliud ab implacabili sævoque viri ingenio sperari poterat? Verùm brevi metus omnes unà cum ipsomet Principe repentina mors abstulit: hanc autem consecutà mox fuit ingens tam rerum quàm consiliorum mutatio: ipsius enim filius, aliique mutata

*Filius pat-
ternam
ultionem
veritus
Tartaris
se cum
suis tra-
dere pa-
rat.*

tatâ

*Novas si-
bi stru-
ctas insi-
dias dete-
git &
evadit.*

tatâ mox sententiâ in Arce suâ belloque
contra Tartaros perstiterunt: At verò
Præfectus Urbis primi tenax consilii
cum non paucis civium militumque ma-
turabat in continentem demigrare, datâ
& acceptâ vicissim fide, Tartarorum ju-
gum subiturus; nihil enim præclaræ rei
sperabat ipse (nec verò erat quod sperare
posset) ab ingenio aut virtute Adoles-
centis: tantumque aberat ut ei parere
gauderet, ut contrâ contemneret, odif-
setque & extinctum vellet: jamque adeò
datis in Insulam formosam litteris hor-
tatus amicum fuerat ad tollendum è me-
dio juvenem quamprimùm is eò perve-
niret: sed carò illi stetit hoc odium; &
suis miser insidiis ipsemet periit: quo
enim die transire ad Tartaros meditaba-
tur, cùm navigiis imposuisset opes suas
quas habebat longè maximas, omniaque
jam essent ad iter parata, Quesingi fi-
lium convenit ultimùm ei valedicturus:
At hic magnâ cum significatione bene-
volentix exceptum, rogat etiam, pran-
dere secum ne gravetur, pignus hoc for-
tassis ultimum amoris sui futurum: faci-
lis annuit: cùm ergò paulisper amicè hi-
lariterque epulati fuissent; derepente ju-
venis ipsam hominis epistolam, & cum
episto.

epistola quas molitus fuerat insidias in medium profert: sciscitatur, an litteras & chirographum agnoscat? Expalluit infelix, atque obmutuit: confestim ergo jubetur in custodiam tradi: sed ipse non ferens conscientiam facti sui; veritus etiam fortasse ne quid atrocius de se statueretur, ad usitatum Sinicæ gentis in extremis malis remedium, voluntariam scilicet mortem & laqueum miserrimus confugit: quod ubi inaudivit illius frater qui in eadem Urbe versabatur, nullâ interpositâ morâ cum defuncti opibus, cæterisque sociorum vela facit, fugienti quàm discedenti similior: qui ubi in patriam, atque adeò (quis crederet?) In servitutem venit, Tartari, quò plures hostium ad partes suas pellicerent, hominem fraternis opibus jam prædivitem magnis insuper honoribus cumularunt.

73. Nimirum pernicioſa res est humanæ Societati discordia. Certè maritima hæc Republica Sinarum cum ex parvis initiis concordiam mirificè crevisset, sic, ut feroci ac victori Tartaro formidolosa jam esset, ac brevi restauratura videretur amissum Imperium; discordiam brevissimi temporis adeò cæpit dilabi, ut tantum non extincta fuerit. Et ipse quidem

G

dem

dem Princeps è vivis, ut dixi, repente sublatuſ eſt; civium verò multi primùm ſententiis inter ſe ſtudiisq̃e diſtracti mox etiam in partes abière. Queſingo autem mortem attulit impotens quidam & inſolabilis animi dolor ex triſtiſſimis & maximè inſperatis ſucceſſibus rerum ſuarum: poſteaquàm enim cognovit quæ geſta fuerant, ſeque adeò ſpe ſuâ tam cupitæ ultionis excidiſſe vidit; ad hæc, pulcherrimo portu, munitiſſimâ Arce, ſelectiſſimis militibus ſubitò ſpoliatum, inſanabile ſcilicet mœroris ac triſtitix vulnuſ accepit; cùmque miſer non uno urgeretur malo, ſed eum nunc ira, mox pudor, tum etiam luçtuſ, denique pœnitudo quædam facti ſui deſperatum agitant; factum eſt, ut ægritudinem tantam animi languor etiam corporis ſequeretur. At verò cùm per idem ferè tempuſ Manilâ quoque triſtiſſimi veniſſent nuncii; ubi reſ & conatuſ ambitioſi hominiſ minimè pro votis ſucceſſerant; tùm ſcilicet animo pariter & corpore dejectuſ parùm abfuit quin de repente extingueretur. Sed operæ pretium fuerit Manilanæ rei ſucceſſum, utique memoratu dignum, paulò altiùſ repetere, & illiuſ, præcipua ſaltem capita hîc referre.

*Ingens
Queſingi
dolor occupat.*

*Dum votis ſuis
frustratur.*

74. Partâ de Hollandis victoriâ tu-
midus homo Regis nomen affumit, In-
sulâ in Regnum erectâ. Quâ non con-
tentus *Philippinas* quoque sibi tributarias
vult esse. Versabatur in Urbe *Hiâ Muên*
só per id tempus & ibidem rem Christia-
nam procurabat è familiâ *Sancti Domini-*
ci Sacerdos patriâ *Florentinus*, cui Victo-
rio Riccio nomen est, Vir eximiæ virtu-
tis atque prudentiæ, & magnis in rebus
& periculis spectatæ. Erat hic Principi
notissimus: ergò missis ad Patrem nun-
ciis navigare quamprimùm jubet, atque
ad se adire: paret Victorius; atque ubi
pervenit in Insulam & conspectum Que-
fingi, is pauca benevolè præfatus: Lega-
tum (inquit) meum te esse volo, atque
in Urbem Manilanam navigare: mox
deindè pluribus verbis rem declarans,
ait: in animo sibi esse foedus æternum
amicitiæ cum Hispanis inire; magno
utique ipsorum honore atque emolu-
mento: sed unum tamen fore necessa-
rium, ut ipsum annuâ pensione Clie-
tûm ritu venerentur; adeòque Princi-
pem agnoscant suum: quod quidem si
facere recusarent, coactum iri se longè
alia, & quæ minimè velit consilia susci-
pere. Sumptus interim & quidquid ad

Nimiùm
enim su-
perbiens
P. Riccium
Domini-
canum in
Philippi-
nas ad
Hispanos
legat,

manica
legitur
-eq. velof
inlat

legationem pro dignitate obeundam necessarium fuerit largè se præstiturum. Riccius tametsi vehementer abhorreret (uti Ministrum decebat Evangelicum) ab hujuscemodi legatione obeundâ; quia tamen intelligebat è re Christianâ fore, ut tanti ponderis negotium per se potiùs, quàm per hominem Sinam tractaretur; ubi semel, iterùmque rem deprecatus fuit, persistente in sententia Quésingo; tandem legationis obeundæ munus suscepit. Acceptis igitur ad Manilanum Governatorem litteris postridiè vela facit. Statim atque Manilam perventum est: ei litterarum quoque summam exponit: in his Sinarum se Regem, nec non Sinici maris Dominum homo insolens dicebat: inter ea verò quæ sibi quotannis tributi nomine pendi jubebat Virginum quoque certus numerus assignabatur: minas deindè graves intentabat nisi mos sibi gereretur. Porrò tanta hominis tamque intoleranda superbia quamvis admodùm graviter Hispani Governatoris animum offenderet; ne tamen iritaret omninò crabronem, statuit (hortante in primis Riccio) palàm, & quo fieri solet ritu ac more, legationem admittere. Ubi ergò dies adfuit excipiendæ legationis desti-

*Ab iis sibi
 animum
 vestigal
 solvi po-
 stulat.*

destinatus, Victorius habitu rituque Sinico sanè gravi Aulam subit: subeuntem Gubernator excipit solito cum apparatu: exponuntur Quesingi postulata non sine stomacho & indignatione illius ipsius qui exponebat: quibus auditis Gubernator, ego litteras ad Principem à quo Legatus es dabo (inquit) his dictis abeuntem mox Victorium honoris causâ profecutus, in amplas ornatasque ædes deduci jubet, ac regias dapes de more apparari: quæ dum maximè peraguntur, ecce tibi gravissimè turbatur in suburbiis, & in discrimen adducitur tota res Manilana.

75. Degebant extra muros Urbis, & longè latèque pomeria occupabant multa Sinarum millia, qui & propter artes mechanicas quas in omni genere exercebant, & propter assidua quæ contraxerant cum vicinis Insulis Regnisque commercia magno rei Hispanæ tam commo- do, quàm emolumento erant. Victorius ergò pertimescens, ne, si fortè rescivissent quid ageretur, insolentiores illicò facti molirentur quidpiam contra Hispanos (ut olim quidem moliti fuerant, licet ingenti malo suo, veruntamen nec sine periculo Hispanorum) egerat hoc

*Excipitur
Legato-
rum more
ab Hispanis Ric-
cius.*

*Sina Ma-
nila de-
gentes in-
opinato,*

omni curâ & studio tam ipse, quàm etiam Gubernator, ut clàm Sinis legatio perageretur: sed enim non sic illa tegi potuit, quin sagaciores aliqui rem subodorati sine morâ inter suos divulgarent: ferpebat igitur occulti ignis instar ambigua quædam fama, alias ex aliis suspiciones ac metus, falsaque veris permixta secum trahens; adeoque tandem crudelæ multitudinis animos perturbavit, ut panico terrore correpti, & prorsus consternati, nihil jam dubitarent, quin contra fortunas ac vitas suas ageretur: timore igitur in desperationem verso, correptis de repente armis lymphati amentesque ruunt denso agmine, impetumque faciunt in portam Urbis. Usitato longæ pacis initio, pauci militum in portâ excubabant, atque ex his alii somno jacebant prostrati, alii positis armis, uti fit, aliena agitabant. Unus dumtaxat, cujus tunc vices erant, vigilantiori curâ excubandi, conspicatus irruentem turbam properè advolat, lanceamque dextrâ vibrans furentibus opponit sese, magnis intereâ vocibus commilitones inclamans: quibus undique mox concurrentibus, ipse stragi tandem hostium (è quibus circiter decem prostraverat) multis confossus vul-

vulneribus moriens incumbit: At Sinæ concursu tot militum, & suorum cæde exanimati effusâ omnes fugâ ad suburbia rapiuntur. Ardebat Hispanus miles fugientes consequi: Sed prohibuit Gubernator; qui præsentî metu periculoque liber convocatos illicò Victorium & præcipuos militum ductores consulit de summâ rerum.

76. Latebat omnes tam insani motûs causa. Communi ergò consilio Victorius ipsemet ad seditiosos mittitur, qui animos placare conetur, & inanes umbras, quæcunque illæ sint, ac panicos timores dispellere: Accedit illi socius alter, cui Josepho Madritensi nomen, ex eadem familia Sacerdos, Sinici sermonis peritus in primis. Non deerant qui in apertum vitæ discrimen ambos ire affirmarent: itum est tamen. Ubi in Sinarum vicos pervenêre, truci oculo contuiti Ricciûm nonnulli; en, aiunt, proditor hîc adest gentis nostræ: quin tollimus è medio hominem? Ad quos Riccius fidenter atque intrepidè: sed enim fratres mei, si vos Legatum Principis vestri sustuleritis è medio, quid existimatis, benè vos, an contrâ malè de Principe vestro merituros? Conticuerunt hîc om-

*Turbatos
eorum
animos
non sine
periculo
Riccius
studet pa-
care.*

nes. Tum ille: atqui ego Principis vestri Legatus sum (inquit) exindè blandis verbis mulcere Sinarum animos: commemorare Quiesingî res gestas atque victorias: esse nunc ejusdem litteras ad Manilanum Governatorem, quas is cum magnâ venerationis significatione receperit: agi de rebus ad emolumentum & gloriam Sinicæ nationis magnoperè spectantibus: prope diem se cum responso rediturum. Paucis Riccii sermonibus (quæ vulgi mobilitas est) metus omnes iræque coniderunt. Repentinum turbinem fuisse dixeris, quem repentina quoque serenitas spe citiùs consecuta sit. Lætus successu Victorious in aliam Suburbiorum Regionem properè se confert; ibidem similiter Sinas rei veritatem edoctos pacaturus: Socium verò Sacerdotem rogat, tantisper in primo vico persiltat, atque appositis sermonibus mulcere pergat circumfusæ multitudinis animos.

*Iosephus
Madri-
tensis Do-
minicanus
nefariè
jugulatur.*

77. Vir erat Iosephus admodum Religiosus ac Sanctus; & hoc quoque nomine plerisque Sinensium perquam charus & in veneratione: is ergò dum familiariter cum circumstante turbâ sermones miscet sui planè securus; barbarus Sina, qui Patri à tergo adstabat, furore nescio quo

quo percitus, cultro cervices ei ferit, figitque tam altè ferrum, ut intercepto mox spiritu ante oculos omnium corruerit ex animis. Ingens hîc repentè clamor attollitur, & miserabilis omnium comploratio; in uno viro se jugulatos esse omnes; actum esse jam de fortunis, de vitis omnium; detestari ergò facinus insanissimi hominis, probris eum & maledictis incessere, diris etiam devovère, quin & calcibus pugnisque contundere solo afflictum, idque acerbitate animi tantâ, ut actus in desperationem nefarius homicida, sui sceleris ipsemet futurus ultor & carnifex cultro in viscera adacto in omnium conspectu corruerit & ipse mortuus. Trepidi Sinæ Saxorum congerie temerè contegunt amborum cadavera: nec mora, vitæ quisque suæ consulentes fugam quaquaversus arripiunt. Jamque fama tam diri facinoris in Urbem perlata fuerat. Enimverò furentes irâ milites ægrè expectato Ducis Imperio, quâ datâ portâ ruunt armati: strages Sinarum editur sanè miseranda: quotquot enim cum armis offendunt, veluti reos atrocis parricidii in ipso vestigio trucidant: multis tamen fuga salutem dedit: illis etiam qui abjectis armis sup-

*Miseram
inter Si-
nas edunt
Hispani
milites,*

plices vitam petivêre militis ira pepercit: profuit denique miseris clementia Gubernatoris, qui confestim receptui cani jussit, ac severis verbis militem revocari. Præcones deindè per omnem latè regionem missi publicis instructi litteris, qui Gubernatoris nomine juberent omnes metum ponere, & in locum, quem is designabat, convenire; qui secùs facerent, atque extra limites suos vagarentur, haud dubiè vitâ mulctandos. Edicto plerique paruerunt: alios autem, quos immodicus timor redire prohibuerat, indigenæ milites ad unum omnes interfecerunt. Coactis ergò unum in locum Sinis, Gubernatoris nomine denunciatur in alias terras commigrandum esse quamprimùm; inexorabili sententiâ fixum esse, eos in posterum in Manilanâ ditione nequaquam tolerare. Stabant in anchoris non pauca mercatorum navigia: hæc abituris assignata.

78. Causas porrò Sinas ejiciendi hunc in modum, præter id, quòd paulò antè peccaverant, illa potissimùm fuit, quòd metuerent Hispani ne, si fortè Quésingus vim pararet atque arma, sub ipsis muris, portisque Urbis suæ amicas & auxiliares copias inveniret. Etenim ad minaces illas

Sine Manilâ abire jussi.

illas superbi hominis litteras Hispani litteris quidem modestioribus; at sic tamen responderunt, ut significarent, haudquaquam ab se pendere quidpiam posse tributi nomine ei, quem nullo nomine Dominum agnoscebant: qui adeò, si vim parans, hostis esse mallet, quàm amicus, profectò non deesse sibi & milites, & arma, & animos, quibus hostiles impetus, quamvis acres, frangerent ac propulsa-
rent. Navigia Sinæ conscenderant; atque ex eis unum alterumve jam vela faciebat: illud etiam quod Victorium nuper advexerat, necessaria repetendæ navigationi sedulò comparabat: sed angebatur ipse curis haudquaquam levibus; videbat enim quàm contrarius Quésingi notis legationis esset successus: considerabat expulsionem Sinarum, cædemque recentissimam: præceps atque immite viri ingenium noverat, adeòque non dubitabat in apertissimum vitæ discrimen se ferri: nihilominus ratio boni communis, & hominis Europæi fides vitâ ipsâ potior fuit: responsorias à Governatore litteras petit: illis acceptis dat vela. Verùm ne volens in exitium ruisse videretur, si post adeò sinistrum legationis successum illicò sese & litteras minimè placituras Quésin-

Cum responsorias ad Quésingum redit Riccius non sine metu.

Quésingo offerret (maximè cùm dubitaret an
 is probè esset edoctus quàm justis gravi-
 busque de causis Sinæ Manilanâ ditone
 fuissent expulsi) placuit in diversam In-
 sulæ regionem ab Arce remotissimam
 priùs cursum intendere, atque indè quo
 tandem loco res essent, quo ipse Princeps
 animo prudenter explorare; ignarus sci-
 licet erat omni se curâ metuque jam li-
 beratum esse, Quésingo per illos ipsos
 dies, uti paulò antè significavimus, re-
 pentinâ morte sublato.

Funesta

Mors

Quésin-

gi

79. Fuit autem mors ista divinæ ul-
 tionis atque justitiæ non dubius effectus;
 exigente pœnas Deo de superbia simul
 & crudelitate: declaravit hoc autem ipsa
 mortis ratio ac forma prorsus inusitata:
 quæ quidem fuit hujusmodi. Sub idem
 ferè tempus, & ex Philippinis Insulis,
 & ex Urbe illa ubi filius morabatur, tri-
 stissimi venerant nuncii; nihil prorsus
 omnium quæ moliebatur pro votis suc-
 cessisse; sed è contrario gravissima utro-
 bique exorta esse mala, & damnum vix
 reparabile rebus ipsius illatum: Ad hæc,
 Hollandos denuò adesse cum armata
 classe; inivisse cum Tartaro belli socie-
 tatem, jamque adèd minores Insulas &
 castella expugnare quæ proximè conti-
 nen-

nentem præfidiis ejus tenebantur. Ex-
 animatus hisce nunciis miser, atque ut
 suprâ memoravi, aliis atque aliis moti-
 bus impotentis animi, ceu fluctibus agi-
 tatus, gravi morbo de repente corripit-
 tur. Exactis tamen aliquot diebus, cùm
 morbi vis paululùm remisisset, foras pro-
 gredi noluit, ac paulisper cum familia-
 ribus suis deambulare, gravissimæ qua
 tenebatur mœstitiæ dispellendæ causâ.
 Fortè stabat in editiore quodam Arcis
 propugnaculo, unde prospectus pate-
 bat in mare, subjectasque latè terras;
 cùm subitò horrendùm vociferans, &
 oculos utrâque manu sibi obstruens: tol-
 lite (inquit) tollite ocyùs à conspectu
 meo homines istos capite truncatos: non
 illos videtis? ibi ecce (hæc dicens in
 certam regionem omnibus conspicuam
 digitos intendebat) ibi jacent prostra-
 ti: vociferantes illos non auditis? Me,
 me scilicet alloquuntur; me petunt: tu
 crudelis (inquiunt) tu nos nullius cul-
 pæ reos interfecisti. Inter has voces jam
 collabentem comites excipiunt, & in
 Aulam mœsti simul atque attoniti redu-
 cunt. Hæc autem an mera dumtaxat
 phantasmata fuerint, cujusmodi non ra-
 rø solet immodicus mœror animi pro-
 gig-

gig-

gignere; an verò sicut olim Theodorico legimus accidisse, divinitus objecta visio; lectori discutiendum relinquo. Hoc certum, crudelitatem hominis atque ambitionem multis exitio fuisse: finem verò vitæ fuisse tandem ejusmodi, qui præsentem irati Numinis ultionem non obscurè declararet. Etenim truidi spatio sic invaluit ægritudo & animi & corporis, ut actus denique in rabiem, & digitos sibi ipse repetitis moribus dilacerans, furiosi prorsus istar expiravit. Accidit mors illius die tertiâ & vigesimâ mensis Junii anno post Christum natum millesimo sexcentesimo sexagesimo secundo.

Ad Insulam formosam Hollandis subditam appellit Riccius

80. At Victorius interea longè alium quàm speraverat, & quidem suavissimum cœpit fructum periculosæ navigationis suæ; planèque intellexit, Æternæ Mentis Numen atque consilium sic regere atque attemperare res humanas, conatusque hominum, ut hi quamvis sæpè sint pravi, quamvis æstimatione nostrâ Divinæ Providentiæ prorsus contrarii, tamen habeant insperatos usus & mirabiliter accommodatos ad solatium & salutem electorum. Insulæ formosæ partem Hispani quondam præsidio

TARTARO-SINICA. IIII

dio tenuère, multosque indigenarum eo tempore Patrum Prædicatorum, ac deinde etiam Franciscanorum felix ac indefessus labor Christi jugo submitit: posteaquam verò pulsus Hispanis, unàque Divinæ Legis Præconibus, Insula Hollandis cessit; Magistri Catholicæ veritatis nulli, sed horum loco novorum dogmatum sectatores, adeoque & Magistri, Insulam frequentarunt: cum igitur placuisset in ea regione, ubi olim Hispanorum Arx, & Sedes Neophytorum fuerat aliquantisper subsistere, & de Quetsingi consiliis indidem certiora cognoscere; subierat animum Victorii cupido quoque propius explorandi, num quæ illic rei Christianæ reliquæ, num quæ dilecti gregis oviculæ fortè superessent: designatis littoribus jam navis appropinquaverat: exploraturi illam prodeunt in scaphis suis indigenæ: amicam esse comperiunt: ad hæc, Romanum Sacerdotem eà vehi: revolant ad terram alacres, suisque rem nuntiant: videres exigui temporis spatio littora compleri hominibus.

81. Christiani propè omnes erant & Pastorem suum desideriiis immensis expectabant. Ergò ubi is in littus descendit quasi hominem cælo delapsum tantum non

*A Neo-
phytis
summâ
benevo-
lentiâ ex-
cipitur.*

non

non manibus humerisque ad vicos suos certatim deportarunt. Audiebat Riccius nonnullos è promiscuâ turbâ, qui Hispano idiomate utebantur. Mirabatur, & ubi peregrinam linguam didicissent sciscitanti responderunt, linguæ istius usum (viguerat inter eos Hispanorum tempore) maximè destinato consilio se conseruisse, quod id sperassent semper quod illo die summâ felicitate suâ obtinuerant; ut nimirum veniret Europæus Sacerdos, qui peccata confitentibus præbere aures posset. Quid multa? Cognovit incredibili suo gaudio Victorius, Neophytos illos, quamvis per tot annos Pastoribus suis destitutos inspirata tamen constantia nullis Novatorum vel minis vel promissis orthodoxâ Religione abduci potuisse. Porrò ad constantiam & fortitudinem in barbaris adeò raram momenti plurimum attulit (quemadmodum ipsimet Riccio commemorabant) manifesta quædam & severa ultio, quam de impietate militis hæretici Divinum Numen expetivit. Hic enim quo die Hispanorum Arx in hostium potestatem venit, progressus in ædem sacram, & ibi præaltam Crucem, & pendentis ex illa Christi imaginem conspicatus; furiis altus diabolicis ferire

Do-

*Hæreticus,
dum Chri-
stum Cru-
ci affixum
percutit,
divinitus
punitur.*

DOD.

Dominum stricto pugione cœpit: sed ecce vix semel iterùmque ferierat, cùm repente in conspectu omnium corruit exanimis. Dicit non potest quantum roboris & animorum Neophytis addiderit vindicta tam præsens, quantum item ponderis incusserit, ac justæ formidinis animis Sectatorum. Hic igitur per aliquot dies commoratus Victorius multos salutare lavacro ad Christi Ovile aggregavit; plurimos verò pœnitentiæ Sacramento expiatis Deo reconciliavit: atque adeò, quod antè dicebamus, non minùs insperatum quàm suavem periculosæ navigationis suæ fructum percepit: ubi verò cognovit de Quesingi funere, tum scilicet gravi curâ jam liber novas & gratias & laudes forti pariter ac suavi Numinis Providentiæ gratulabundus persolvit.

82. Quesingo filius successit, ac novum Insulæ Formosæ Regnum, nec non classes patris sui protinùs administrare cœpit. Inivit autem sine morâ pacis & amicitie foedus cum Hispanis: cum Tartaris interim, atque Batavis grave ac difficile bellum usque profecuturus. Et hi quidem sequenti mox anno adfuerunt, instructi classe tredecim navium, ut uni-

*Tartari
Hollandorum
ope
Quesingi
filium na-
vali pralio
superant.*

H

tis

tis cum Tartaro consiliis atque viribus
 communem hostem debellarent. Cùm-
 que ad oram Provinciæ *Fó kién* appli-
 cuissent, excepit illos sanè comiter ac
 honorificè Regulus, *Cín nán vâm* dictus,
 is qui milites & arma dictæ Provinciæ
 summo cum Imperio moderabatur: Re-
 novatum est hîc superioris anni foedus.
 Mox deindè conjunctis classibus contra
 hostes itum: Myoparones aliquot his
 erepti: nusquam tamen pugnatum totis
 classibus: post hæc de expugnando *Hiá
 muén só* deliberatum; Arce, inquam, illâ,
 quæ per tot annos Tartarorum cervici-
 bus quodammodò imposita, non minori
 damno, quàm probro fuerat victrici &
 bellicosæ nationi. Cognovit hoc Que-
 singi filius: qui non ignarus quantum
 Hollandus posset; enimverò tentare om-
 nia, omnem movere lapidem, ut initam
 contra se belli societatem dissolveret:
 hac spe promissis ingentibus Hollandos
 aggreditur; nec minus segniter & ipse
 vires omnes navesque convocat, pugna
 aleam, si necesse fuerit, tentaturus. Fa-
 ma est, cùm jam ambæ classes in procin-
 ctu ad prælium starent, nuncium cum
 litteris expedivisse ad Præfectum classis
 Batavicæ, quibus promittebat Insulæ
 for-

formosæ restitutionem , si à certamine desisteret , ac in itæ societati renuntiaret : sed hunc contempsisse scilicet speciosa promissa memorem datæ fidei pactique : memor is sanè pacti fuerit ; verumtamen & immemorem fuisse puto , vel ignarum potius , quàm ingratae perfidæque genti militaturus esset. Pugnatum est igitur : & quoniam jusserat Tartarus , solerti calidoque usus consilio , illos ipsos , qui ad partes suas à Quesingo transferant , ad certamen prodire , fidem scilicet hoc pacto probaturus ; longè dissimilis hæc pugna superiorum temporum pugnis fuit. Etenim cum adversario haudquaquam rudi navalium præliorum , quippe commilitonibus quondam suis , hosti maritimo res erat. Itaque sanè acriter est dimicatum & aliquamdiu prorsus ancipiti certaminis eventu : Neque tamen est dubium quin iteratam cladem accepturus fuerit Tartarus , si solus pugnavisset : Sed enim cum assiduè detonaret in Quesingi classem classis Batavica , & quæ hinc mittebantur pilæ ingens atque intolerabile damnum inferrent , quippe admodum certæ destinataeque , impar illa duobus hostibus fugam denique circumspexit : quod ubi qui Arcem tenebant intellexê-

re (quippe proximè ipsam arcem pugnatum fuit) etiam hi conscensis raptim navibus trepidi fugam capeffunt: Arx ergò nullo resistente capta: mox direpta & æquata solo: quotquot ibidem perstiterè vel capti vel interfecti. Didicitque superbus Tartarus quid Europæa virtus possit, & quanto vincerent intervallo paucæ Batavorum naves numerosas classes Sinarum.

*Historia
Quesin-
gana
clausula*

83. Cum hac Arce maritima Quesingi Respublica quæ jam diu nutabat propè tota ruinam fecit: certè non paucitiam ex vulgo militum, quàm ex ipsis ductoribus sic animis ceciderunt, ut non dubitarint ad partes Victorum, atque adeò Tartaricam servitutem transire. Neque desunt qui eadem de ipso Quesingi filio jam sperent: quos utinam non fallat spes sua: sic enim patefcent maria, & pristinâ cum libertate commercia exerceri poterunt; adeòque respirabit afflictissima Civitas Macaënsis, Civitas, inquam, illa, quæ non immeritò vocari potest nutrix, & porta multarum magnarumque Missionum.

HIS-